

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Aktuální problematika soudnictví ve věcech mládeže

Diplomová práce

Autor: Bc. Petra Baniarová

Vedoucí práce: JUDr. Martin Šimák, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 31.8.2009

Abstrakt:

Tato práce se zabývá problematikou soudnictví ve věcech mládeže, se zaměřením na kriminalitu dětí mladších 15 let a specifika soudního řízení při spáchání činu jinak trestného. V teoretické části je nastíněn vývoj soudnictví ve věcech mládeže v České republice a související zákony, dále specifika soudnictví u dětí mladších 15 let, spolupráce organizací působících v rámci dané problematiky a aktuálně diskutovaná témata jako snížení hranice trestní odpovědnosti, vývoj kriminality dětí v České republice či hodnocení zákona o soudnictví ve věcech mládeže po několikaletém fungování v praxi.

Práce s dětmi, jakožto pachateli činů jinak trestných, vyžaduje vzhledem k jejich věku a psychické nevyzrálosti specifické postupy, které mají směřovat k napravení pachatele a k předcházení vzniku dalších problémů. Zároveň je cílem rychlé řešení situace, co nejmenší traumatizace dítěte a ochrana jeho práv. Do tohoto procesu je tedy zapojena celá řada institucí, jako orgán sociálně-právní ochrany dětí, policie, soudy pro mládež, či Probační a mediační služba.

Cílem práce bylo zjistit postoje kurátorů pro mládež k dané problematice, zejména fungování zákona v praxi, jeho přínos a případné nedostatky. Na základě výpovědí respondentů následně vytvořit náměty na změnu platné právní úpravy.

Výzkum byl v návaznosti na stanovené cíle proveden formou strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Respondenty byli pracovníci odborů sociálně-právní ochrany dětí při obecných úřadech, kurátoři pro mládež. Otázky byly zaměřeny na fungování zákona v praxi z pohledu kurátorů, na přínos tohoto zákona, jeho nedostatky a na názory kurátorů na některá specifika soudního řízení u dětí mladších 15 let. Po zpracování získaných dat z rozhovorů bylo vytvořeno několik námětů na změnu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, přispívajících ke zvýšení efektivity práce s delikventní mládeží.

Abstract:

This thesis addresses the issues of judicature in juvenile matters, focusing on the criminality of children below 15 years of age and the specifics of judicial proceedings in cases concerning an offence punishable differently. The theoretical part outlines development of judicature in juvenile matters in the Czech Republic and the relating laws, the specifics of judicature in cases involving children below 15 years of age, cooperation of organizations acting within the given issues, and the currently discussed topics, such as lowering of the criminal liability age, development of juvenile criminality in the Czech Republic and evaluation of the act regulating judicature in juvenile matters after the several-year operation in practice.

Due to their age and psychological immaturity, work with children as offenders committing offences punishable differently requires specific procedures aimed at correction of the offender and prevention of occurrence of further problems. The objective is also a fast solution of the situation, the lowest possible traumatizing of the child and protection of his/her rights. A large number of institutions, such as bodies of social-legal protection of children, the police, juvenile courts and the Probation and Mediation Service, are involved in the process.

The objectives of the thesis were ascertainment of opinions of juvenile guardians on the issues, in particular on the operation of the act in practice and on its benefits and contingent drawbacks. A further objective was development of suggestions for amendment of the valid legal regulation on the basis of the respondents' answers.

In connection with the set objectives, the research was conducted in the form of a structured interview with open questions. The respondents were workers of departments of social-legal protection of children under municipal authorities, and juvenile guardians. The questions were focused on the operation of the act in practice from the view of guardians, on benefits and drawbacks of the act and on the opinions of the guardians on some specifics of judicial proceedings involving children below 15 years of age. After processing the data obtained in the interviews, several suggestions for amendments of the act regulating judicature in juvenile matters were developed to contribute to advancement of effectiveness of the work with delinquent juveniles.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma Aktuální problematika soudnictví ve věcech mládeže vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne.....

Podpis

Poděkování:

Touto cestou bych ráda vyjádřila poděkování Judr. Martinu Šimákovi, Ph.D., za pomoc, ochotu a odborné rady při vzniku této práce.

OBSAH:

Úvod	8
1. Současný stav	9
1.1 Vývoj soudnictví ve věcech mládeže.....	9
1.1.1 Vývoj obecně.....	9
1.1.2 Vývoj na území České republiky.....	10
1.2 Prameny platné právní úpravy.....	14
1.2.1 Mezinárodní prameny.....	14
1.2.2 Platná právní úprava v České republice.....	15
1.3. Specifika soudnictví u dětí mladších 15 let.....	21
1.3.1 Terminologie.....	21
1.3.2 Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let.....	22
1.3.3 Druhy opatření.....	26
1.4 Spolupráce organizací působících v rámci problematiky delikventní mládeže.....	31
1.4.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	31
1.4.2 Probační a mediační služba.....	32
1.4.3 Policie České republiky.....	33
1.4.4 Zařízení pracující s dětskými pachateli činů jinak trestných.....	34
1.5 Aktuální problémy soudnictví ve věcech mládeže.....	39
1.5.1 Aktuální vývoj kriminality dětí v ČR.....	39
1.5.2 Snížení hranice trestní odpovědnosti.....	42
1.5.3 Hodnocení zákona o soudnictví ve věcech mládeže a jeho fungování v praxi.....	46
2. Cíle práce	50
3. Metodika	51
3.1 Použité metody.....	51
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru.....	52
3.3 Otázky k rozhovorům s kurátory.....	52
4. Výsledky	54

5. Diskuze	62
6. Závěr	81
7. Seznam použité literatury	82
8. Klíčová slova	88

Úvod

Problematika kriminality mládeže je v naší společnosti stále aktuální a je častým tématem diskuzí mezi laickou i odbornou veřejností. Kriminalita dětí a mladistvých rozhodně není v České republice ojedinělý jev, i když v posledních letech počet deliktů mládeže výrazně poklesl. Protože jde ale o vděčné téma pro média, získává veřejnost opačný dojem, neboť jsou prezentovány ty nejhorší, většinou násilné činy spáchané mládeží. Proto se mezi lidmi často hovoří o zvyšující se brutalitě mládeže a volá se po zpřísnění uplatňovaných opatření.

Společnost ve svém vývoji zaznamenala obrovský posun nejen v přístupu ke kriminalitě mládeže, ale i v pohledu na dětství jako takové. Zatímco ve středověku se na děti pohlíželo stejně jako na dospělé, v dnešní době je kladen velký důraz na ochranu práv dětí. Při spáchání deliktu se na děti pohlíží jako na nevyzrálé jedince, kteří si vzhledem k jejich rozumové nevyzrálosti zaslouží další šanci. Pozornost se, spíše než na trestání, zaměřuje na zajištění dalšího příznivého vývoje jedince a na výchovné působení.

1. ledna 2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Tímto zákonem byla problematika delikvence mládeže vyčleněna z obecných trestněprávních předpisů a řízení ve věcech mládeže získalo svá specifika. Rozšířily se také možnosti reakce na kriminalitu dětí mladších 15 let. Před vznikem této právní normy byl čin jinak trestný spáchaný dítětem automaticky odložen pro nedostatek věku a s dítětem se již dále nepracovalo.

Teoretická část této práce je věnována popisu platné právní úpravy ve vztahu k osobám mladším 15 let. Praktická část je zaměřena na aplikaci tohoto zákona v praxi z pohledu kurátorů pro mládež, kteří mají v problematice soudnictví ve věcech mládeže významnou úlohu. Cílem práce je nalézt přínos daného zákona a případné nedostatky, posléze formulovat náměty na změnu zákona, které by přispěly k jeho lepšímu fungování v praxi.

1. Současný stav

1.1 Vývoj soudnictví ve věcech mládeže

1.1.1 Vývoj obecně

V průběhu historie lze sledovat posun v přístupu k delikventnímu jednání dětí v trestním právu od stavu, kdy většina společností ve starověku zacházela s dětskými delikventy stejně jako s dospělými, přes pojmání dětství jako období určité rozumové nedostatečnosti, které odůvodňuje mírnější potrestání, nebo dokonce vylučuje trestní odpovědnost, až po reformní snahy usilující o respektování specifik souvisejících s dětskou a juvenilní delikvencí a odlišné zacházení s delikventní mládeží. Počátky těchto snah lze sledovat v Americe již v první polovině 19. století. V Evropě vedly reformní tendence této problematiky na přelomu 19. a 20. století k formování prvních speciálních právních úprav pro zacházení s delikventní mládeží (28).

Počátky samostatného systému soudnictví nad mládeží lze spojovat s rokem 1899, kdy ve státě Illinois v USA byl založen první řádný soud pro mladistvé. Z historického hlediska bylo vytvoření soudu mládeže výsledkem snah reformního hnutí „Za záchranu dítěte“ (Child Savers), které se zasazovalo o změnu zákonů ve prospěch ohrožené a delikventní mládeže. Toto reformní hnutí vycházelo z teorie paternalistického (ochraňujícího) pojetí, podle níž má stát zajistit dětem řádnou péči a výchovu, jestliže rodič nestačí na výchovu a dítě se o sebe nedovede postarat samo. Soud sleduje především zájem dítěte a jeho hlavním úkolem není zjistit, zda se dítě dopustilo nějakého deliktu, ale stanovit, jaké jsou skutečně objektivní potřeby dítěte a jak je nejlépe uspokojit. Proto v tomto systému až do počátku 80. let 20. století nebylo zpravidla reagováno na kriminalitu mládeže typickými prostředky trestního práva, ale spíše postupy medicínskými, psychologickými a sociálně-právními. Soudy se orientovaly více na osobu pachatele než na spáchanou trestnou činnost, protože smyslem byla jak individualizace postupu soudu, tak i ukládaných opatření. Charakteristickým rysem soudu pro mládež byla skutečnost, že soud disponoval jak pravomocí civilněprávní, vykonávanou nad mládeží ohroženou, narušenou či zanedbanou, tak i trestněprávní, vykonávanou ve věcech mládeže delikventní (46).

Zvláštní soudy pro mládež byly zřizovány téměř ve stejném časovém období

nejen na území USA, ale také v Evropě. V Německu byly první soudy pro mládež zřízeny již v roce 1908, v tehdejší Rakousku-Uhersku v roce 1909, ve Francii a Belgii v roce 1912, ve Španělsku v roce 1918, v Holandsku 1921 a v tehdejší Československu 1931 (46).

V průběhu vývoje byly výrazněji prosazeny dva základní modely zacházení s delikventní mládeží:

Justiční model vychází z myšlenky, že pachatel se na základě své svobodné vůle rozhodne pro spáchání trestného činu a je na místě, aby za ni nesl odpovědnost. Jednání mladistvého má být formálně vyšetřeno a projednáno v trestním řízení, kde je mu prokazována vina. Tento model je prosazován např. v Rakousku nebo Německu.

Sociálně opatrovnický model je zaměřen na zajištění blaha dítěte. Vychází z toho, že kriminalita mládeže je ovlivněna sociálními, ekonomickými, a psychologickými faktory. Uložení trestu nic neřeší a problémy mládeže, které mohou ohrozit jejich zdárný vývoj, je potřeba analyzovat a léčit bez ohledu na to, zda byl jedinec uznán vinným z trestného činu či nikoli. Široký prostor pro působení na dítě leží mimo sféru trestní justice, hlavní roli zde hrají zejména sociální pracovníci. S tímto modelem se můžeme setkat např. v Polsku (28,51).

Oběma modelům je společné vyjmutí trestní problematiky z obecných trestněprávních předpisů, to se projevilo jednak v uznání rozdílu mezi trestní odpovědností mládeže a ostatních osob a jednak v odlišném zacházení s mladistvými v rámci speciálního soudnictví (49).

1.1.2 Vývoj na území České republiky

Trestní právo a soudnictví ve věcech delikventní mládeže bylo poprvé na území tehdejší Československé republiky samostatně upraveno zákonem č. 48 Sb. ze dne 11. března 1931. Zákon byl vytvořen podle vzoru Nizozemí, Dánska, Německa, Francie, Švédska, Španělska, Itálie a Rakouska, kde bylo již dříve kodifikováno samostatné trestní právo mládeže. V důvodové zprávě se tehdy k tomuto zákonu psalo: „Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čelit trestem, nýbrž že je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin

vytryskl...čelití tomuto zlu zavčas a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž opatřeními výchovnými, směřujícími k mravní záchraně a k polepšení mladistvého, je tu příkazem humanity a rozumné kriminální politiky. Jinak nelze zabránit tomu, aby ze zanedbané mládeže se doplňovaly řady zločinců z povolání a rostlo neproduktivní břímě vězeňství a pauperismu“ (48).

Základní zásadou tohoto zákona tedy bylo, že nezletilé provinilce je třeba co nejméně trestat a co nejvíce vychovávat. Je-li nutné trestat, pak i trestem vychovávat a polepšovat. Bylo doporučeno, aby se trestního řízení proti nezletilému účastnili pracovníci sociální péče jako činitelé spolurozhodující a kontrolující výkon trestu a výchovných opatření (48).

Zákon rozlišoval osoby nedospělé (mladší čtrnácti let) a mladistvé (mezi 14. až 18. rokem věku). Jako minimální věková hranice pro trestní odpovědnost bylo určeno dosažení 14 let. Tedy osoba, která v době spáchání trestného činu nedovršila čtrnáctý rok věku, nebyla trestně odpovědná, avšak opatrovnický soud jí mohl uložit výchovné či léčebné opatření, a zároveň byl oprávněn udělit napomenutí osobám, které o nedospělého měly pečovat. Počátek trestní odpovědnosti se spojoval s ukončením školní docházky. Byla splňována zásada, že dítě školou povinné nenáleží před trestního soudce. Hranice 14 let byla však jen hranicí relativní. Ne každý, kdo jí dosáhl byl trestně odpovědný, bral se ohled též na stupeň jeho intelektuálního a mravního vývoje. Pokud byl jedinec starší čtrnácti let tak mravně a inteligenčně vyspělý, aby dokázal rozpoznat bezprávnost svého jednání a usměrňovat ho, pak byl uznán za trestně odpovědného (32).

Soud mohl nedospělému za jeho provinění uložit výchovná nebo léčebná opatření. Mohl uložit ochrannou výchovu nebo umístění v léčebném ústavu (ochranné opatření) v případě, kdy se nedospělý starší dvanácti let dopustil činu, za který zákon stanovil trest smrti nebo doživotní ztrátu svobody (46).

Československý zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 komplexně upravil trestní odpovědnost mladistvých ve věku 14 až 18 let, trestně právní následky jejich činů označených jako provinění., dále nově koncipoval účel a zvláštní

odchyly trestního řízení ve věcech mládeže. Byla vytvořena specializovaná organizační soustava soudnictví v trestních věcech mládeže. Zákon především v zájmu zkrácení řízení značně zjednodušoval trestní proces. Velký význam přikládal současně i důkladnému zjištění osobních a rodinných poměrů mladistvého provinilce. Dále zákon upravoval i alternativy vazebního stíhání mladistvých, odchyly hlavního líčení v zájmu omezení jeho možných nepříznivých vedlejších dopadů, rozšiřoval okruh osob oprávněných podat ve prospěch mladistvého opravný prostředek a řadu dalších, na tuto dobu velmi progresivních norem, prostřednictvím kterých zákonodárce jasně deklaroval svoji vůli upřednostnit výchovu před represí (48).

Tento moderní zákon však fungoval pouhých několik málo let do doby, kdy došlo k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939. Tím bylo obyvatelstvo žijící na území Protektorátu rozděleno do několika skupin podléhajících odlišnému právnímu režimu (48).

Po ukončení 2. světové války opět fungoval zákon z roku 1931. Avšak po komunistickém převratu byly zahájeny práce na novém zákoníku koncipovaného v duchu sovětského trestního zákonodárství a v roce 1950 byl zákon z roku 1931 zrušen. Několik ustanovení bylo sice v okleštěné podobě zachováno, ale po mnoho let neexistovalo komplexní a samostatné trestní právo mládeže (48).

Trestní zákon a Trestní řád z roku 1950 zvýšil dolní hranici trestní odpovědnosti na 15 let. Šlo o odpovědnost absolutní, která je charakterizována pevnou dolní věkovou hranicí určující počátek trestní odpovědnosti bez ohledu na vyspělost jedince, respektive na dosažený stupeň mravní a rozumové vyspělosti. Dověšení určitého věku v době spáchání trestného činu je tedy jedinou podmínkou trestní odpovědnosti mladistvého (46). Dále zákon dovoloval u mladistvých pachatelů použití ochranné výchovy a ochranného léčení. Ochranná výchova mohla být součástí trestu nebo alternativním způsobem trestu. Ve všech případech šlo o ústavní výchovu, která byla povinně nařizována u dětí mezi dvanácti a patnácti lety, které se dopustily činu, jenž se u dospělých trestá doživotím nebo smrtí (30).

Po revoluci začala pracovat skupina odborníků na předloze nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže až v roce 1997, v rámci Komise pro rekonstrukci trestního

práva hmotného a procesního, ustavené při ministerstvu spravedlnosti. V letech 1997-1999 bylo touto pracovní skupinou zpracováno šest analytických dokumentů, včetně srovnávacích analýz. Na jejich základě byla v roce 2000 vypracována první neoficiální osnova nového zákona o trestním soudnictví nad mládeží. Proces přípravy a legislativního projednávání nového zákona trval až do roku 2003, kdy byl schválen zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, zkráceně zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2004 (48).

1.2 Prameny platné právní úpravy

1.2.1 Mezinárodní prameny

Úmluva o právech dítěte (rezoluce Valného shromáždění OSN 44/25 z 20. listopadu 1989)

Úmluva a právech dítěte jako celek je součástí našeho právního řádu od roku 1991 a její ustanovení mají přednost před zákonem dle článku 10. Ústavy ČR. Práva dítěte obsažená v jednotlivých člancích Úmluvy jsou zakotvena v našem právním řádu v různých zákonech, kde většinou byla už před ratifikací Úmluvy. Jedná se např. o tyto předpisy: Zákon o rodině, Občanský soudní řád, Občanský zákoník, Zákoník práce či Zákon o pěstounské péči (36).

Úmluva o právech dítěte je centrální, trvalý nástroj politiky OSN, zaměřený na zlepšování životních podmínek dětí. Obsahuje celý katalog práv dítěte, zahrnuje práva občanská, sociální, kulturní a politická. Úmluva usiluje o podporu a ochranu práv dítěte žijícího v normálních podmínkách. Zajišťuje ovšem i speciální ochranu práv dětí, které žijí v obzvlášť obtížných podmínkách.. To se týká dětí připravených o rodinné prostředí, dětí čekajících na status uprchlíka, dětí, které jsou duševně či tělesně postižené, dětí, které patří k etnickým, náboženským nebo jazykovým menšinám nebo domorodým skupinám, dětí, které žijí na území, kde probíhá ozbrojený konflikt. Úmluva věnuje velkou pozornost ochraně práv dětí, které se dostávají do konfliktu s trestním právem (23).

Článek 37 zakotvuje, že žádné dítě nesmí být podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané dítětem není ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí. Zatčení, zadržení nebo uvěznění se používá jen v souladu se zákonem jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu. S jedincem zbaveným svobody musí být zacházeno s lidskostí, s úctou k vrozené důstojnosti a s ohledem na potřeby daného věku. Dále dítě musí mít právo na písemný a přímý styk se svou rodinou a právo na okamžitý přístup k právní pomoci (10).

Dle článku 40 má obžalované či obviněné dítě (zde každá lidská bytost mladší 18 let) právo na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest. Žádné

dítě nesmí být obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo. Dítě obviněné nebo obžalované má mít záruku být považováno za nevinné do doby, kdy mu je dle zákona prokázána vina a záruku na právní či jinou pomoc při obhajobě. Rozhodnutí věci by mělo být bezodkladné a dané v souladu se zákonem příslušným nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem. Proces musí být spravedlivý, v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby, rodičů či zákonných zástupců dítěte. Dítě nesmí být nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu, má mu být umožněno seznamovat se s výpověďmi svědků, má mít právo na bezplatné služby tlumočnicka, pokud nerozumí jazyku, ve kterém se jednání vede, a právo na soukromí ve všech stádiích řízení. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, usilují o vypracování zákonů a o zřizování orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva (50).

1.2.2 Platná právní úprava v České republice

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině:

Upravuje základní instituty rodinného života, jakými jsou například manželství, rozvod, péče o děti a rodičovská zodpovědnost, opatrovnictví. Co se týče problematiky této práce, je důležitá část druhá tohoto zákona upravující vztahy mezi rodiči a dětmi. § 42 hovoří o výchovných opatřeních. Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může soud či orgán sociálně-právní ochrany dětí učinit opatření, kterými jsou napomenutí, dohled a uložení omezení. Dále zákon upravuje např. rodičovskou zodpovědnost a její možné pozastavení, omezení nebo zbavení či náhradní rodinnou péči. A dále zastupování dítěte při právních úkonech a případný střet zájmů při zastupování (60).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí:

Sociálně-právní ochrana dětí je vymezena jako právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení k obnovení narušených funkcí rodiny. Tyto základní principy sociálně-právní

ochrany vychází zejména z Úmluvy o právech dítěte a Listiny základních práv a svobod. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí zakotvuje: Právo dítěte obracet se na příslušné orgány s žádostí o ochranu a povinnost těchto orgánů pomoc jim poskytnout, oprávnění dítěte vyjadřovat se ke svým záležitostem při jejich projednávání, určitá oprávnění a povinnosti rodičů i dalších osob k dítěti, zajištění zvýšené pozornosti dětem, jejichž rodiče z vážných objektivních nebo subjektivních důvodů neplní nebo nedostatečně plní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo byli-li na dítěti spáchán závažný trestný čin, předcházení vzniku problémů nebo jejich narůstání. Jde-li o výchovu dítěte nebo péči o dítě, vyhledávání dětí, jejichž situaci je třeba řešit, povinnost státních orgánů a obcí sledovat působení nepříznivých vlivů na děti a činit potřebná opatření. Poskytování poradenské služby rodičům, jiným osobám odpovědným za péči o děti a také dětem (47).

V souvislosti s danou problematikou se dle zákona sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje na děti žijící zahálčivý nebo nemravný život, na děti, které zanedbávají školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky nebo se živí prostitucí. Dále věnuje pozornost i těm, které spáchaly čin jinak trestný, opakovaně se dopouští přestupků či jinak ohrožují občanské soužití. Zákon upravuje také oblast ústavní a ochranné výchovy a stanovuje povinnosti jednotlivých subjektů při péči o děti, vyžadující zvýšenou pozornost (61).

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví pro mládež a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Vznikl jako reakce na dosud absentující samostatnou právní úpravu trestní odpovědnosti, trestání a řízení v trestních věcech mládeže. Vynětí hmotněprávních a procesních ustanovení o mladistvých z obecných trestněprávních předpisů je vyjádřením snahy o zásadní změnu v celkovém pojetí zacházení s delikventní mládeží. Nejde jen o zvýraznění specifík v oblasti trestání mladistvých, ale pro samostatnost právní úpravy dále mluví i to, že v obecných trestněprávních postupech nelze zpravidla zakotvit opatření a postupy, přijímané vůči dětem mladším patnácti let v případě spáchání činu jinak trestného, neboť do obecných právních předpisů nepatří (46).

Zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za tyto protiprávní činy, a dále postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Projednáváním protiprávních činů, kterých se mládež dopustila, se sleduje užití účinného opatření, které přispěje k zamezení dalšího páchání protiprávních činů, k nalezení vhodného společenského uplatnění dítěte či mladistvého a k odčinění újmy způsobené protiprávním činem (57).

Základní zásady, které se prolínají celým zákonem jsou následující: individualizace a přiměřenost opatření, výchovné působení celého řízení a použitých opatření, ochrana soukromí dítěte a mladistvého, poslušnost opatření a způsobů řešení, rychlost řízení, ochrana poškozeného, specializace všech zúčastněných orgánů, spolupráce všech zúčastněných orgánů a subsidiarita, tzn. pokud zákon nestanoví jinak, užije se obecných právních předpisů (25).

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon:

Trestní zákon uceleným způsobem upravuje trestní právo hmotné. V obecné části vymezuje, co je trestný čin, jaké jsou podmínky trestní odpovědnosti, ukládání trestů a trestních opatření. Zvláštní část charakterizuje jednotlivé trestné činy, které jsou rozděleny podle příbuznosti do 12 hlav (např. trestné činy proti majetku, proti rodině a mládeži, proti životu a zdraví atd.) (64).

1.ledna 2010 nabude účinnosti nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), který nahradí již zastaralý a mnohokrát novelizovaný stávající zákoník z roku 1961. Nový trestní zákoník klade větší důraz na ochranu života, majetku a dalších individuálních práv, když tyto zájmy staví před zájmy společnosti a státu. Důležitou změnou návrhu je přechod od současného materiálního pojetí trestního práva k formálnímu. Podle materiálního přístupu soudci hodnotí společenskou nebezpečnost konkrétního trestného činu, formální pojetí vyžaduje pouze naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu uvedených v zákoně. Dále nový trestní zákoník rozlišuje podle závažnosti trestných činů zločin a přečin. Za přečin je stanoven trest odnětí svobody do tří let. Za závažné trestné činy proti životu a zdraví dochází ke zvyšování sazby trestu odnětí svobody o tři až pět let, u výjimečného trestu se zvyšuje hranice trestní sazby z

25 let na 30 let. Na druhé straně, u méně závažné trestné činnosti, posiluje zákon význam alternativních trestů, kde je novinkou tzv. domácí vězení. Pachatelům, kteří spáchali trestný čin v nepřítomnosti či ve zmenšené přítomnosti, může soud nově uložit tzv. zabezpečovací detenci. Dále zákon zavádí přes 60 nových skutkových podstat trestných činů (např. trestný čin pronásledování neboli stalking, trestný čin zanedbání péče o zvíře), výslovně zakazuje klonování lidských buněk, „nabourávání se“ do počítačových systémů a zaměstnávání lidí načerno, podrobněji řeší některé hospodářské trestné činy, liberalizuje pěstování marihuany pro vlastní potřebu a další (15).

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád):

Trestní řád je právní normou trestného práva procesního, která upravuje trestní řízení. Zákon stanoví postup a činnost orgánů činných v trestním řízení, při zjišťování trestních činů, jejich pachatelů, potrestání těchto pachatelů. Zákon také stanoví práva a povinnosti osoby, proti které se řízení vede, a dalších osob zúčastněných na řízení (např. svědci, tlumočníci, soudní znalci) (42).

Trestní řád má pět částí: 1. společná ustanovení (vymezuje účel zákona, základní zásady trestního řízení, práva a povinnosti osob zúčastněných na řízení, obecné záležitosti úkonů trestního řízení, postup při zajišťování osob a věcí, postup při dokazování, způsoby rozhodování). 2. přípravné řízení (upravuje postup před zahájením trestního stíhání, vyšetřování, rozhodování v přípravném řízení a dozor státního zástupce nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení). 3. řízení před soudem (týká se stadií předběžného projednání obžaloby, hlavního líčení, řízení o řádných i mimořádných opravných prostředcích a výkonu trestů a ochranných opatření) 4. některé úkony souvisící s trestním řízením (úprava řízení v případě milosti a amnestie, dále upravuje právní styk s cizinou). 5. přechodná a závěrečná ustanovení (63).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (OSŘ)

Jde o procesní předpis, který upravuje komplexně řízení před soudem v občanskoprávním řízení, a to tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků. Upravuje mj. způsob doručování, provádění důkazů,

přípustné podklady pro rozhodnutí soudu, řádné a mimořádné opravné prostředky apod. Je tedy základním procesním nástrojem, jehož prostřednictvím soudy poskytují ochranu narušeným nebo ohroženým subjektivním právům a jiným zákony chráněným zájmům fyzických a právnických osob (42).

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě:

Tímto zákonem se zřizuje Probační a mediační služba (PMS), která provádí v rozsahu stanoveném trestním zákonem a trestním řádem probaci a mediaci ve věcech projednávaných v trestním řízení. Upravuje organizaci PMS, její činnost a součinnost se státními orgány a dalšími institucemi, dále upravuje postavení, práva a povinnosti úředníků a asistentů PMS a dohled Ministerstva spravedlnosti nad její činností a další otázky (65).

Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. Mediací se dle tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného (59).

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů:

Vymezuje pravomoci a povinnosti školských zařízení vzhledem k nezletilému dítěti i k jeho zákonným zástupcům, určuje práva a povinnosti nezletilého, svěřeného do péče takového zařízení, a současně stanoví míru omezení práv jeho zákonných zástupců

a určuje jejich povinnosti vůči školskému zařízení. Dále zákon umožňuje zřídit široké spektrum zařízení s rozdílnými výchovnými přístupy specifikovanými podle druhu postižení dětí tak, jak vyplynulo z poznatků odborníků z této oblasti. Zákon stanoví věkový rozsah svěřených osob, důvody, pro které mohou být umístěny do zařízení, umožňuje vytvářet podmínky pro vzdělávání, upravuje otázku úhrady nákladů za péči a věcné pomoci. Dále zahrnuje i oblast poskytování výchovných služeb výchovně problémovým jedincům, kteří jsou dosud v péči rodiny **(29)**.

1.3 Specifika soudnictví u dětí mladších 15 let

1.3.1 Terminologie

Mládež: Výraz pro mladé lidi do doby dovršení 18. roku a bez vymezení dolní hranice věku (30).

Dítě: Ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže jde o osobu, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku (57).

Delikvence: V užším smyslu se tímto pojmem rozumí kriminalita dětí a mladistvých, tedy případy, kdy dítě spáchá čin jinak trestný nebo mladistvý trestný čin. V širším pojetí je možné pod tento pojem zahrnout i jednání, která nejsou trestným činem pouze díky nízkému stupni společenské nebezpečnosti (28).

Kriminalita: Množina všech trestných činů definovaných v zákoně, které jsou spáchány kýmkoli, tedy i osobou, která ještě není trestně odpovědná. Lze ji rozdělit na kriminalitu bagatelní (společensky ne příliš závažná, na hranici mezi přestupkem a trestným činem), kriminalitu latentní (nezjištěna orgány činnými v trestním řízení) a kriminalitu zjevnou (registrována a vykazována ve statistických údajích) (30).

Čin jinak trestný: Čin naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, ovšem trestným činem není z důvodu nedostatku věku, nepřičetnosti nebo nedostatku rozumové a mravní vyspělosti u mladistvých (9).

Pachatel: Ten, kdo se dopustil trestného činu nebo kriminálního chování (30).

Soudnictví: Specifická činnost soudů, uskutečňovaná specifickými, zákonem stanovenými metodami a v zákonech stanovených procesních formách. Charakteristické rysy soudů jsou dány zejména jejich nezávislostí, vázaností pouze zákonem a veřejností soudního jednání (14).

Soud pro mládež: Specializovaný senát nebo samosoudce obecného soudu (25).

Soudnictví ve věcech mládeže: Působnost soudu se vztahuje na mladistvé osoby, tj. ve věku 15 až 18 let, a na děti, které nedovršily v době spáchání činu jinak trestného patnáctý rok věku (42).

Opatření: Dopustí-li se dítě mladší 15 let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit opatření potřebná k jeho nápravě. Těmito opatřeními jsou: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného

vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochranná výchova (42).

Výjimečný trest: Trest odnětí svobody nad 15 až 25 let či doživotí. Výjimečný trest lze uložit pouze tam, kde to trestní zákon výslovně dovoluje (např. vražda, genocida) (42).

1.3.2 Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

(Hlava třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže)

Problematika delikvence mládeže je tradičně jednou z klíčových oblastí na kterou je zaměřena pozornost odborníků i celé společnosti. Na jedné straně existuje určitá vyšší míra tolerance v případě, že pachatelem trestného činu je dítě, a to vzhledem k nezralosti i specifickým problémům v průběhu dospívání. Na druhé straně s ohledem na nárůst kriminality mládeže v posledních desetiletích, se ve společnosti stupňují obavy z kriminality páchané mládeží a lze se setkat s požadavky na represivnější přístup k těmto pachatelům, přičemž výraznou roli hraje také mnohdy velmi zjednodušený pohled na tuto problematiku prezentovaný v médiích (28).

Z hlediska počítání času je možné trestní odpovědnost dítěte dovozovat teprve dnem následujícím po dni, který se označením shoduje s datem jeho narození. Tedy pokud dítě spáchá čin jinak trestný v průběhu dne jeho patnáctých narozenin, tj. do půlnoci, není ještě trestně odpovědné (48).

Trestní řízení má odhalovat trestnou činnost a ukládat tresty pachatelům (represivní funkce) a chránit tak společnost před jejich (dalším) společensky nežádoucím jednáním (ochranná funkce). Zároveň má i odstrašovat ostatní osoby před pácháním trestných činů (preventivní funkce). Pro každého, kdo se trestního řízení nějakým způsobem účastnil, nešlo jistě o zážitek, na který by rád vzpomínal. Jelikož děti vzhledem ke svému věku patří ke zranitelnějším skupinám jedinců ve společnosti, je třeba velmi dbát, aby trestní řízení zanechalo pokud možno co nejmenší újmu na psychice dítěte (v případě dítěte – oběti trestného činu či svědka), respektive aby dále nezhoršovalo možnost jeho napravení (v případě dětských pachatelů trestných činů) (49).

Základním smyslem projednávání činů jinak trestných v systému soudnictví ve věcech mládeže je rychlá a adekvátní reakce na jejich spáchání, předcházení jejich opakování, náležitá reflexe potřeb osob jimi poškozených a zvláště pak vytvoření podmínek pro další sociální a duševní rozvoj dětí, které se jich dopustily. Primární je zde výchovné působení na ně, jejich ochrana před škodlivými vlivy a obnovení jejich sociálního zázemí. Důležité také je zacházet s těmito dětmi specifickým způsobem odpovídajícím jejich věku a rozumové a mravní vyspělosti, nabízet jim cesty k dosažení pozitivních změn v osobních poměrech a otevírat jim cesty k vypořádání se s následky spáchaného činu (48).

Z hlediska obsahového zaměření se řízení vnitřně člení na dvě fáze: první fáze se soustřeďuje na objasnění toho, zda dítě určitě spáchalo čin jinak trestný. V druhé fázi, v případě, že je prokázána vina, pak následuje vhodná reakce zejména ve formě opatření, které musí být přiměřené vzhledem k povaze a stupni nebezpečnosti spáchaného činu a vzhledem k rozumové a mravní vyspělosti dítěte (48).

Zahájení řízení (§ 90)

V řízení ve věcech dětí mladších patnácti let postupuje soud pro mládež v zásadě podle předpisů upravujících občanské soudní řízení, konkrétně nesporné řízení ve věcech péče o nezletilé. Procesně je toto řízení upraveno v § 176 až § 180 OSŘ. Ustanovení § 90 zákona o soudnictví ve věcech mládeže upravuje specifickým způsobem zahájení řízení, toto ustanovení doplňuje obecnou úpravu o zahájení řízení obsaženou v § 81 až 83 OSŘ (48).

Použití ustanovení o občanském soudním řízení má svou logiku, protože pokud dítě nemohlo z důvodu nedostatku věku spáchat trestný čin, nemůže ani řízení s ním být vedeno dle trestního řádu (49).

Řízení je zahájeno na návrh státního zastupitelství (57). Jednou z klíčových aktivit státního zástupce je shromažďování důkazů vedoucích k prokázání, zda se dítě daného činu skutečně dopustilo. Státní zástupce po důkazech zpravidla nepátrá, ale dozoruje činnost policejních orgánů. Dále státní zástupce provádí výkon dozoru nad zachováním zákonnosti v prověřování tak, aby byly objasněny všechny okolnosti

případu. Státní zástupce dbá na to, aby byly zajištěny podklady pro uplatnění opatření, za tímto účelem spolupracuje s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a s Probační a mediační službou (48).

Pokud nebylo řízení zahájeno na návrh státního zastupitelství, může je soud pro mládež zahájit i bez návrhu (57). Toto může soud učinit zejména tehdy, když se dozví hodnověrně z jiných zdrojů, např. z oznámení orgánu sociálně-právní ochrany dětí, že je podezření, že dítě mladší patnácti let spáchalo čin jinak trestný a získá k tomuto dostatečné důkazy. K tomuto kroku by se však mělo v praxi přistupovat pouze výjimečně, neboť v této fázi je nezbytné shromáždění potřebných důkazů a důkladné prošetření věci, a toto je úkolem policejních orgánů a státního zastupitelství (48).

Návrh na zahájení řízení podané někým jiným soud pro mládež zastaví (48).

Účastníci řízení (§ 91)

Účastníky řízení o uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného jsou: nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci dítěte, dále osoby, jimž bylo dítě svěřeno do výchovy a osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno (57). Pokud podalo návrh na zahájení řízení státní zastupitelství, je rovněž účastníkem řízení (22).

Vzhledem k tomu, že dítě mladší patnácti let nemá dostatek procesní způsobilosti, musí být v řízení vždy zastoupeno. Protože ale rodiče, jako zákonní zástupci, jsou podle zákona rovněž účastníky řízení, nemohou své dítě zastupovat. Tato situace je řešena institutem „kolizního opatrovníka“. Jedním z důvodů nutnosti zastoupení dítěte kolizním opatrovníkem je možný střet zájmů v řízení. Druhým důvodem je náročnost jednání před soudem pro mládež, a tedy potřeba zajistit dítěti náležitou odbornou právní pomoc. S ohledem na tyto skutečnosti musí soud ustanovit dítěti opatrovníka, kterým je vždy advokát (22).

Jednání (§ 92)

Samotné jednání probíhá ústní formou. Po zahájení jednání je dán státnímu zástupci prostor, aby přednesl návrh na zahájení řízení nebo sdělil jeho obsah. Ostatní

účastníci řízení poté přednesou obsah podaných písemných vyjádření k věci. Těžištěm jednání je dokazování směřující k objasnění rozhodných skutkových okolností (48). Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslechy svědků, znalecké posudky, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslechy účastníků (56).

V řízení je soud pro mládež povinen provést i ty důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, které nebyly účastníky navrhovány. Provedené důkazy hodnotí soud pro mládež podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy ve vzájemných souvislostech (48).

Dítě nemusí být v řízení vyslechnuto, bylo-li jeho jednání, ve kterém je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. Jeho názor ve věci však musí být vždy zjištěn (57). Při případném výslechu dítěte musí soud pro mládež postupovat s přihlédnutím k jeho věku. Dítě by měl být vyslechnuto bez účasti jeho zákonných zástupců i ostatních účastníků řízení, cílem je eliminovat případný negativní vliv blízkých osob na výpověď nezletilého. Avšak jeho opatrovník musí být přítomen vždy (48).

Ochrana soukromí dětí (§ 94)

Dle zákona č. 218/2003 Sb., nerozhodne-li soud pro mládež jinak, konají se jednání ve věcech uložení opatření dítěte mladšího patnácti let s vyloučením veřejnosti. Výjimkou jsou úředníci Probační a mediační služby, kterým soud účast při jednání povolí vždy (57). Konání ústního jednání s vyloučením veřejnosti představuje zákonnou výjimku z ústavní zásady veřejného projednávání věcí před soudem, zakotvenou v čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (48).

Účelem tohoto ustanovení je zabránění traumatizace a stigmatizace dítěte veřejným jednáním. Současně jde i o ochranu soukromí a osobnosti dětí. Obecně je z celospolečenského hlediska zájem na utajení skutečností týkajících se dětí mladších patnácti let vyšší, než v případě mladistvých pachatelů provinění, a to s ohledem na nevyzrálost těchto dětí a na možné nepříznivé důsledky, které by tyto informace o nich

mohly mít v dospělosti (48).

Osoby, které se účastní jednání, jsou povinny zachovávat mlčenlivost, a to i po ukončení řízení. Co se týče publikování, je zakázáno zveřejňovat informace o průběhu jednání, publikované informace nesmí obsahovat jméno a příjmení dítěte ani další identifikační údaje, dále fotografie, kresby či veškeré obrazové záznamy dítěte (48).

Rozsudek se však, stejně jako i trestního řízení s mladistvými, vyhláší veřejně. Veřejným vyhlášením se rozumí, že v době vyhlášení rozsudku nic nebrání tomu, aby se ho zúčastnila veřejnost, a má-li někdo zájem být vyhlášení rozsudku přítomen, nesmí mu v tom být bráněno. Nicméně jméno dítěte se dozví až v soudní síni, neboť na pořadu jednání soudu vyvěšeného před jednací síní se jméno dítěte nesmí objevit. Informace, které se v soudní síni dozví ohledně totožnosti dítěte, však rovněž nemůže dále šířit a nikterak je použít (18).

Obecně zákon umožňuje ve veřejných sdělovacích prostředcích uveřejnit po právní moci rozhodnutí výsledek řízení, ale bez uvedení výše zmíněných osobních údajů (48).

1.3.3 Druhy opatření

Spáchá-li nezletilý jinak trestný čin, je mu soudem pro mládež uloženo opatření dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V případech výchovných problémů má možnost působit na dítě i orgán sociálně-právní ochrany dětí prostřednictvím výchovných opatření.

Opatření dle zákona o rodině: Dle § 43 může orgán sociálně-právní ochrany dětí či soud vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte učinit tato opatření: uložení napomenutí, stanovení dohledu nad nezletilým, uložení omezení nezletilému (60). Přičemž opatření uložená orgánem sociálně-právní ochrany dětí nepotřebují schválení soudem a soud je nemůže dodatečně měnit nebo rušit. Pokud uloží výchovné opatření soud, může jen o sám takové opatření zrušit (17).

Napomenutí: je nejmírnějším výchovným opatřením. Napomenuti mohou být: samotné dítě, jeho rodiče a dále i třetí osoby, které narušují řádnou výchovu dítěte. Dítě lze napomenout tehdy, kdy je předpoklad, že je dítě schopno uvědomit si své nevhodné

chování a případně jeho důsledky. U rodičů dochází k napomenutí tehdy, jestliže zanedbali nebo porušili některou z povinností k dítěti. Nemusí se jednat pouze o povinnosti vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti, ale může jít i o porušení jiných právních předpisů ve vztahu k dítěti např. zanedbávání povinné školní docházky, nenavštěvování zdravotnických zařízení v případech, kdy to zákon vyžaduje (povinné očkování). Třetími osobami mohou být příbuzní, osoby, které mají na základě rozhodnutí soudu dítě ve své péči, ale i cizí osoby (17).

Dohled: Obsahem a smyslem dohledu je pravidelné sledování podmínek, ve kterých dítě žije a za kterých je vychováváno. Důvody, pro něž může být dohled uložen, mohou spočívat v chování rodičů, v nedostatečné péči o dítě, ale také v nepřístojném chování samotného dítěte (např. záškoláctví, hrubé chování ke spolužákům, učitelům apod.) (25).

Dohled je prováděn v součinnosti se školou a občanskými sdruženími v místě bydliště dítěte. Pokud byl dohled nařízen soudem, vyžaduje soud prvního stupně v pravidelných obdobích zprávy o výchově dítěte a jeho chování od příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školy nebo internátu. Podle výsledků průběhu dohledu soud posoudí potřebu jeho dalšího trvání, případně přikročí k jinému vhodnému výchovnému opatření (16).

Uložení omezení: Účelem omezení je zabránit působení škodlivých vlivů, které nezletilé dítě ohrožují a jeho výchovu narušují. Obsahem je zpravidla zákaz návštěvy restaurací, diskoték, klubů a dalších zábav v prostředí, které neskýtá záruku pozitivního ovlivňování vývoje dítěte (25).

Opatření dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§93): Soud pro mládež může dítěti, které se dopustilo činu jinak trestného, uložit následující opatření: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče a ochranou výchovu (57). Přičemž dítěti může být uloženo současně i více opatření, je-li to potřeba k dosažení účelu tohoto zákona (48).

Dohled probačního úředníka : Účelem dohledu probačního úředníka je sledování

a kontrola chování dítěte se zaměřením na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti. Dále takové vedení a pomoc dítěti, aby vedlo v budoucnu řádný život. K dosažení efektivity práce by měla být kontrola i pomoc a odborné vedení integrována a vyvážena. Probační úředník zkoumá osobnost dítěte, jeho vnitřní hodnotový systém, rodinné a další vazby v jeho sociálním prostředí a na základě toho mu poskytuje cílenou péči směřující k bezkonfliktnímu začlenění do společnosti (48).

Dohled nad dítětem je vykonáván na základě stanoveného programu, na jehož přípravě se dítě může samo podílet. Program výkonu dohledu by měl obsahovat:

- a) objasnění motivů a podmínek jednání dítěte vedoucích ke spáchání protiprávní činnosti a stupně rizika jejího opakování;
- b) metody práce s dítětem vedoucí k tomu, aby si uvědomilo negativní dopad svého činu;
- c) rámcový rozvrh plánovaných kontaktů probačního úředníka s dítětem;
- d) způsob kontroly průběžného plnění podmínek a omezení uložených dítěti;
- e) individuální program výkonu dohledu, včetně cílů a metod resocializace;
- f) vymezení zamýšlených cílů dohledu, zvláště změn v chování dítěte, směřujících k posílení vědomí odpovědnosti dítěte, jeho vztahu ke vzdělání a snížení rizika recidivy;
- g) časový harmonogram plánovaného dosažení jednotlivých cílů (48).

Probační úředník je povinen průběžně informovat příslušný soud o výkonu dohledu prostřednictvím podávání písemných zpráv, obvykle jednou za půl roku (48).

Zařazení do výchovného programu ve středisku výchovné péče: Je svou povahou blízké výchovné povinnosti podrobit se ve svém volném čase vhodnému programu probačního typu. Zákon jako příklad těchto programů uvádí program terapeutický a psychologický, to ale nebrání využití jiných programů výchovné povahy, zákon však stanovuje, že může jít pouze o programy realizované středisky výchovné péče působícími na základě zákona 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy. Tato střediska poskytují speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc dětem s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a dětem propuštěným z

ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Umístění dítěte do střediska výchovné péče by mělo předcházet pedagogicko-psychologické vyšetření. Optimální přitom je, aby stanovení povinnosti absolvovat určitý program bylo podloženo i zájmem dítěte o takové řešení svých problémů. Zákon ale s přihlédnutím k věku těchto dětí nestanoví jako podmínku užití těchto programů souhlas dítěte. Struktura a režim těchto programů může být velice variabilní, je proto úkolem soudu pro mládež, aby předem zjistil jejich charakteristiky a možnost jejich využití zvážil i z hlediska přiměřenosti k osobním poměrům dítěte a okolnostem případu (48).

Ochranná výchova: Uložení ochranné výchovy je velice závažným zásahem do osobní svobody dítěte, je svým způsobem blízké trestu odnětí svobody. Její uložení je proto v zásadě na místě tehdy, jestliže je to pro nápravu dítěte nezbytně nutné a když méně intenzivní prostředky výchovy již nemají naději na úspěch (48). Dle § 93 (57) soud pro mládež uloží vždy ochranou výchovu dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let.

Ochrannou výchovu lze dítěti uložit, pouze pokud nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině. Základní rozdíl mezi ústavní a ochrannou výchovou spočívá především v rozlišení režimu zařízení, kde je ústavní nebo ochranná výchova vykonávána (48). Ústavní výchovu nařizuje soud, pokud je výchova dítěte vážně ohrožen nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, popřípadě pokud z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Oproti tomu základním předpokladem uložení ochranné výchovy je protispolečenský čin dítěte, který naplňuje skutkovou podstatu trestného činu (1). V obou případech je smyslem zabezpečit náhradní výchovné prostředí pro dítě, které nemůže být z nejrůznějších důvodů vychováváno ve své vlastní rodině a dále zabezpečit nápravu narušené výchovy dítěte odbornou péčí. Fakultativně lze tedy uložit ochranou výchovu dítěti jen tehdy, je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. V praxi jde zpravidla o děti ve věku blízkém patnácti let, které se opakovaně dopouštějí činů jinak trestných a kdy péče ve vlastní případně náhradní rodině byla nedostatečná. Spodní hranice dvanácti let zde není výslovně stanovena, proto ve zvlášť odůvodněných případech je možné uložit ochranou

výchovu i dětem mladším dvanácti let **(48)**.

Při opatřování podkladů pro své rozhodnutí spolupracuje soud pro mládež s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, školou, kterou dítě navštěvuje, s úředníky probační a mediační služby. Dále je zpravidla potřebné pedagogicko-psychologické vyšetření k posouzení osobnosti dítěte **(16)**.

Ochranná výchova je vykonávána ve zvláštních výchovných zařízeních, která zřizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Je zpravidla vykonávána v dětském domově se školou. Pokud se však u dítěte projevují tak výrazně závažné poruchy chování, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou, pak může být přijato do výchovného ústavu, pokud je starší dvanácti let **(48)**. Podle ustanovení § 14 zákona č. 109/2002 Sb. se výchovné ústavy zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochranou výchovou **(16)**.

1.4 Spolupráce organizací působících v rámci problematiky delikventní mládeže

1.4.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Správní činnost státu v dané problematice uskutečňují kurátoři pro mládež v rámci sociálních odborů městských úřadů a obcí s rozšířenou působností. Do jejich náplně patří pečovat o děti mladší patnácti let, které se dopustily činu, který by byl i staršího člověka klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15-18 let, kteří se dopustily provinění, a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakovaně vážné poruchy chování (30).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je jedním ze subjektů řízení o uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného. Na rozdíl od řízení ve věcech péče o nezletilé a dalších tzv. nesporných řízení týkajících se nezletilých dětí (dle třetí hlavy OSŘ), kdy orgán sociálně-právní ochrany dětí vystupuje ve funkci tzv. kolizního opatrovníka, v tomto řízení před soudem pro mládež tuto funkci nemá. Postavení opatrovníka zákon svěřuje ustanovenému advokátovi. Účast orgánu sociálně-právní ochrany dětí umožňuje soudu pro mládež důkladně zjistit poměry, v nichž dítě žije, jaká byla dosavadní péče o něj, případně zda již orgán vyslovil některá z výchovných opatření apod (48).

Významnou úlohu zde má preventivní a poradenská činnost pracovníků, neboť předcházení vzniku problémů nebo jejich narůstání je jedním ze základních principů sociálně-právní ochrany. Zákon č. 359/1999 Sb. ukládá obcím povinnost vyhledávat problémové děti a současně pracovat s rodiči dětí tak, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, aby odstraňovali nedostatky ve výchově dětí a s dětmi jednali tak, aby jejich chování nebylo důvodem k přijímání výchovných opatření či podávání návrhů např. na ústavní výchovu. Dále má obec povinnost sledovat, zda děti nenavštěvují prostory nevhodné pro děti, jako jsou herny, hostince, diskotéky atd. (41).

V rámci dané problematiky v této práci sleduje orgán sociálně-právní ochrany dětí dodržování práv dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení, zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči. Zaměstnanec orgánu je povinen nejméně jednou za 3 měsíce

navštívit dítě, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova a nejméně jednou za 3 měsíce navštívit rodiče takového dítěte (61).

1.4.2 Probační a mediační služba (PMS)

Probační a mediační služba je organizační složkou státu a účetní jednotkou. Podmínky k řádnému výkonu probace a mediace vytváří Ministerstvo spravedlnosti a zároveň vykonává nad činností PMS dohled (30).

Dle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě se *probačí* rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. *Mediací* se dle tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. *Mediací* lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného (59).

Dle oficiálních webových stránek PMS (45) probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.

Cílem činnosti PMS je *Integrace pachatele*, probační a mediační služba usiluje o začlenění pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci. Dalším cílem je *participace poškozeného*, tedy snaha o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost. A konečně PMS přispívá k *ochraně společnosti* účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním

řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření (45).

Probační a mediační služba při výkonu své působnosti úzce spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a s orgány činnými v trestním řízení (59).

1.4.3 Policie České republiky

Činnost policie je legislativně upravena zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, prováděcími předpisy k tomuto zákonu a závaznými pokyny (37).

Mezi úkoly policie patří mj. chránit bezpečnost osob a majetku, spolupůsobit při zajišťování veřejného pořádku, odhalovat a objasňovat přestupky či zadržovat svěřence s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, kteří jsou na útěku a spolupůsobit při jejich vyhledávání. Na policii má právo obrátit se s žádostí o pomoc každý a policisté jsou povinni v rozsahu své působnosti tuto pomoc poskytnout. Součástí práce policie je též prevence kriminality (1).

Zajistí-li policista osobu, která není trestně odpovědná, je povinen informovat o této skutečnosti neprodleně jejího zákonného zástupce nebo školské či výchovné zařízení, ze kterého osoba utekla (58). Při zákroku proti osobě mladší 15 let nesmí policista až na výjimky použít některých donucovacích prostředků a zbraní (30).

V praxi, např. v případě závažného kázeňského přestupku žáka ve škole (fyzické napadení učitele, spolužáka), je postup následující: Škola kontaktuje policii, která se dostaví do školy a buď vyslechne žáka na místě, nebo jej odveze na policejní pracoviště. Policie musí ihned kontaktovat kurátora pro mládež a rodiče a oznámit jim, že dítě bude podrobena výslechu. Kurátor pro mládež musí být vždy výslechu přítomen. Po výslechu na policejním pracovišti převezme policie spolu s kurátorem dítě zpět do školy. Když byl výslech ukončen až v odpoledních hodinách, vyzvedne si dítě na úřadovně jeho rodič nebo zákonný zástupce (1).

Ve struktuře útvarů Policie ČR jsou vyčleněna systemizovaná místa specialistů na mládež. Tito specialisté jsou průběžně vzděláváni v rámci Instrukčně metodických zaměstnání, kterých se pravidelně účastní i zástupci institucí, s nimiž Policie ČR bezprostředně spolupracuje. To se týká především kurátorů pro mládež, státních

zástupců, pracovníků Probační a mediační služby ČR a nestátních neziskových organizací. Přetrvávajícím problémem je, že specialisté na mládež jsou často odvoláváni na jinou práci, účelově jsou využíváni k činnosti v pracovních skupinách a k řešení případů v jiných oblastech. Svěřenou problematiku pak plní pouze okrajově, vyhledávací a preventivní činnost minimálně. Tato situace je patrná zejména u okresních (městských, obvodních) ředitelství Policie ČR (37).

1.4.4 Zařízení pracující s dětskými pachateli činů jinak trestných

Střediska výchovné péče

Střediska výchovné péče jsou od roku 1991 součástí sítě školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Jejich cílem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat, nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí. Střediska jsou tedy jednou z forem pomoci dětem, žákům a studentům, jejich rodinám, školám a školským zařízením. Nenahrazují jiná školská výchovná a poradenská pracoviště, ale naopak jejich služby doplňují, a zároveň s dalšími zařízeními preventivně výchovné, poradenské a terapeutické péče vzájemně spolupracují. (20).

Klienti střediska jsou děti a žáci ve věku od 3 let do ukončení přípravy na povolání, nejdéle do 26 let věku. Ve zvlášť odůvodněných případech mohou střediska pomáhat i studentům, kteří opustili přípravu na povolání na dobu kratší jednoho roku a je u nich reálný předpoklad pokračování v profesní přípravě. Další účastníci práce s klientem (rodiče, pedagogové a další osoby podílející se na výchově apod.) jsou chápáni jako partneři ve spolupráci. Střediska nezabezpečují péči o klienty s předběžným opatřením, nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou (20).

Podmínkou pro přijetí do střediska je souhlas jeho zákonných zástupců (21).

Hlavními zásadami, které se promítají do veškeré činnosti střediska, jsou aktivní přístup osob využívajících služeb střediska ke spolupráci a vědomí jejich vlastní spoluzodpovědnosti za očekávané výsledky ve výchově (33).

Co se týče rozsahu péče, mluvíme o jednorázovém vedení klienta (odborná poradenská pomoc poskytnutá dítěti v obtížné životní situaci nebo v životní krizi), o krátkodobém vedení (odborná činnost s klientem probíhající v ambulantním oddělení, která je ukončena do 2 měsíců od prvního kontaktu) a o dlouhodobém vedení klienta (poskytování diagnostických, preventivně výchovných a poradenských služeb v oddělení ambulantním, popřípadě celodenním nebo internátním, které trvá celkem déle než 2 měsíce od první konzultace). Služby, které středisko poskytuje se uskutečňují zejména formou poskytování jednorázové poradenské intervence, individuální činnosti s klientem, skupinových činností s klienty, poskytování služeb zákonným zástupcům nezletilého klienta. Střediska výchovné péče spolupracují se školami, školskými poradenskými zařízeními, s orgány sociálně-právní ochrany dětí, dále se zdravotnickými zařízeními a dalšími orgány podílejícími se na prevenci a řešení rizikového chování klientů. Spolupráce střediska s orgány sociálně právní ochrany dětí v sobě zahrnuje poskytování informací, vypracovávání podkladových zpráv a přímou spoluúčasť při poradenské a preventivní činnosti (33).

Jedinci, kteří selhávají ve středisku výchovné péče a pokračují v asociálních projevech, jsou posléze umístováni na základě rozhodnutí soudu v zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Práce těchto středisek se při dostatečné odborné způsobilosti osvědčuje, ale zároveň napovídá, že je nutné v rámci komplexnosti preventivního výchovného působení péči o ohrožené jedince rozšířit na co nejmladší populaci (21).

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav plní diagnostické úkoly při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy. Přijímá děti s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, děti, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření, a dále může poskytovat péči dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu (1).

Pobyt v diagnostickém ústavu tedy může být buď nařízený soudem, nebo dobrovolný. Dobrovolný pobyt předpokládá trojstrannou dohodu mezi vedoucím ústavu, rodiči (zákonnými zástupci) a samotným svěřencem. Dobrovolné pobyty jsou

ale v praxi využívány málo, naprostá většina klientů přichází do diagnostického ústavu na nedobrovolný pobyt nařízený soudem (30).

Diagnostický ústav se vnitřně člení na čtyři relativně samostatná oddělení. Tvoří je pracoviště diagnostické, výchovně vzdělávací, sociální práce a pracoviště záchytné. V diagnostickém ústavu jsou zřizovány nejméně tři výchovné skupiny. V jedné skupině mohou být nejméně čtyři, nejvíce 6 svěřenců. Ústavy jsou diferencovány podle věku svěřenců, popřípadě i podle pohlaví (21).

Diagnostické ústavy plní zejména následující úkoly: diagnostické, spočívající ve vyšetření dětí formou pedagogických a psychologických činností; vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dětí přiměřeně jejich věku, individuálním předpokladům a možnostem; terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dětí; dále úkoly výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dětí, k jejich rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně; zprostředkovávají zdravotní vyšetření dětí; organizační úkoly, související s umístěním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popř. i mimo územní obvod; spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany při přípravě návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu; úkoly koordinační, které směřují k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami zabývajícími se péčí o děti (34).

Svěřenci pobývají v ústavu 6-8 týdnů. Během této doby, jak už napovídá název, jsou děti diagnostikovány, tj. probíhá vyšetření zdravotní, psychologické, pedagogické a sociální. Na základě tohoto komplexního vyšetření zpracovává ústav diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb, stanovených v zájmu rozvoje osobnosti dítěte. Naprostá většina svěřenců je po zhruba dvouměsíčním pobytu umístěována do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, popřípadě do Dětského domova se školou (1).

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou byl zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy transformován z Výchovného ústavu pro děti. Do tohoto zařízení se umísťují děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud se po ukončení povinné školní docházky nemůže dítě pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení, je přeřazeno do výchovného ústavu (1).

Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. Dále péči o děti, kterým byla uložena ochranná výchova a také o nezletilé matky s jejich dětmi, které splňují první dvě podmínky v tomto odstavci (62).

V rámci jihočeského kraje působí pouze jedno takové zařízení, a to Dětský domov se školou Homole v Českých Budějovicích. Zařízení zahrnuje výuku v základní škole, a část internátní pro mimoškolní činnosti. Výuka probíhá ve třech třídách, mimoškolní činnost ve třech výchovných skupinách rodinného typu. Pro mimoškolní činnosti slouží posilovna a počítačová učebna. Součástí zařízení je také školní jídelna. Provoz Dětského domova se školou je nepřetržitý. V rámci činnosti se chlapci účastní různých soutěží, zejména se sportovním zaměřením, hipoterapie, učí se pracovat s Internetem a PC, je zajišťována i kulturní činnost. V rámci letní prázdninové činnosti jsou organizovány rekreační pobyty mimo zařízení. Účastí na sportovních a uměleckých přehlídkách a soutěžích je směřováno ke zlepšení reedukačního a resocializačního procesu jednotlivců i kolektivu dětí. V oblasti sociálně patologických jevů se postupuje podle minimálního preventivního programu, stanovené úkoly jsou průběžně plněny během celého školního roku na úseku školní i mimoškolní výchovy. Velká pozornost je věnována problematice šikany, kde se postupuje podle speciálně vypracovaného metodického pokynu (6).

Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let, se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k

dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, které má uloženou ústavní výchovu, pokud se v jeho chování projevují natolik závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Při výchovném ústavu se zřizuje jako jeho součást základní či speciální škola, popř. i střední škola (62).

Režim ve výchovném ústavu je poměrně přísný a chovanci mají minimum volného času. Svěřenci se účastní výuky nebo práce na pracovištích, hodnocení dopoledních programů a odpoledních činností s bodováním, činností podle plánu vychovatele (např. vycházka, hry, tematické besedy), pracovních povinností, sezení skupiny s jejím vychovatelem, komunit s psychologem a etopedem (1).

Novela zákona o výkonu ústavní výchovy, která vstoupila v účinnost 1.12.2005, přinesla důležité změny. Jednou z nich je diverzifikace režimu výkonu ústavní a ochranné výchovy. Novela zákona zpřísňuje režim ochranné výchovy tak, že děti s uloženou ochrannou výchovou nemají právo na vycházky a návštěvy jiných osob, než osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Návštěvy a vycházky jsou u dětí s uloženou ochranou výchovou považovány za opatření ve výchově, tedy mohou být povoleny za odměnu za podmínek stanovených zákonem. Novela dále umožnila do zařízení, kam se umísťují děti s uloženou ochrannou výchovou, instalovat stavebně technické prostředky k zabránění útěku (např. mříže, ploty) a audiovizuální systémy pro kontrolu okolí budovy, chodeb a oddělené místnosti (11).

V jihočeském kraji se nachází výchovný ústav pouze v Jindřichově Hradci a pečuje o dívky, které pro své zdravotní, tělesné a psychické onemocnění nemohou být umístěny v běžném výchovném ústavu. Pro tuto potřebu jsou zřízeny čtyři léčebné výchovné skupiny pro dívky docházející do školy, jedna skupina léčebně diagnostická pro dívky před zařazením do školy a jedna skupina pro dívky zařazené do pracovní terapie, popř. procházející diagnostikou. Celková kapacita je 36 lůžek. Vnitřní členění na 6 výchovných skupin po 6-ti klientkách (52).

1.5 Aktuální problémy soudnictví ve věcech mládeže

1.5.1 Aktuální vývoj kriminality dětí v ČR

U této věkové kategorie je třeba počítat s vysokou mírou latentní kriminality. Na základě výzkumu tzv. selfportů, prováděných např. v USA, je odhadováno, že kriminalita mezi mládeží je 4x až 10x větší, než je zaznamenáno v oficiálních statistikách (28). Úroveň latentní kriminality se hodnověrně zjistit nedá, dá se jen odhadovat podle anonymních průzkumů mezi jejími potencionálními pachateli, mezi oběťmi, případně svědky. Přestože jsou výpovědi zkresleny zájmy respondentů, jsou tyto výzkumy latentní kriminality přínosné a dají se dle nich učinit následující závěry: Kriminální chování je mezi mládeží natolik rozšířeno, že prakticky každý mladý člověk se již jednou deliktu dopustil. Statistiky odrážející nahlášenou kriminalitu tedy neposkytují adekvátní obraz rozsahu kriminality mládeže. Většina deliktů je triviálních a spadá do oblasti bagatelní kriminality nebo je na samé hranici trestného činu. Latentní delikvence je u dívek výrazně nižší než u chlapců. Těžší delikty jsou oznamovány častěji, proto vážnější kriminalitu zachycují policejní a soudní statistiky pravděpodobně ve správných proporcích (30).

Poruchy chování statisticky vrcholí kolem 13. roku věku (platí především pro chlapce) a po překonání tohoto období se již nemusí opakovat. Další vrchol poruch chování je v mladistvém věku. Většina recidivistů (90%) se dopouští protispolečenského chování již od dětského věku, ale na druhou stranu jen část dětí s poruchami chování se stává kriminálními recidivisty (27).

V porevoluční době se často ve sdělovacích prostředcích i odborné literatuře setkáváme s informacemi o negativním vývoji kriminality mládeže. Obecně lze říci, že kriminalita dětí a mladistvých je silně medializována, to platí i o brutalitě dětí, která se vyskytuje v různé formě a intenzitě případ od případu, nejčastěji jako šikana mezi dětmi. Použití zbraně různého druhu dětmi je pouze ojedinělé, záleží na okolnostech každého případu. Na základě statistických údajů Policejního prezidia ČR bylo skutečně možné zaznamenat od roku 1989 poměrně výrazný nárůst počtu objasněných trestných činů, eventuálně činů jinak trestných, spáchaných mládeží (28,39). Největší nárůst byl zaznamenán v městských aglomeracích, kde chybí sociální kontrola (27). Co se týče

činů jinak trestných u dětí mladších 15 let, v roce 1993 se jejich počet ve srovnání s rokem 1990 zdvojnásobil. V roce 1999, kdy dosáhl za časový interval let 1990 – 2008 svého maxima, se tento počet více jak ztrojnásobil. Od roku 2000 počet činů jinak trestných postupně klesá (**28,39**).

Nejvýznamnější pokles kriminality byl zaznamenán v roce 2002, kdy bylo oproti roku 2001 spácháno dětmi o téměř 56% méně deliktů. Od roku 2004 je počet činů jinak trestných menší než v roce 1989 a tento počet i nadále klesá. Často se objevují diskuze, nakolik jsou počty činů jinak trestných objektivní vzhledem ke klesající porodnosti, a tedy čím dál menšího počtu dětí. Pro srovnání lze z údajů Českého statistického úřadu vyčíst, že např. v roce 2001 bylo v České republice 1,116,050 dětí ve věku 6-14 let. Z toho vyplývá, že na 112 dětí připadl 1 čin jinak trestný. Naproti tomu v roce 2007 byl počet dětí v této věkové kategorii nižší téměř o 250 tisíc, ale 1 čin jinak trestný už připadá na 320 dětí. Z tohoto lze vyvodit závěr, že kriminalita dětí skutečně klesá (**4,5**).

Tabulka 1: Celkový počet činů jinak trestných v letech 1989-2008

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Počet	3559	4146	5939	7093	8280	8053	10322	12059	12086	11999

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet	12464	10216	9926	5541	4692	3319	3086	3090	2710	2783

Zdroj: Statistiky Ministerstva vnitra ČR, statistiky Policie ČR (**38,39,35,43**).

U dětí je naprosto převažující formou kriminálního chování majetková trestná činnost. Podle policejní evidence jsou to zejména tyto činy: krádeže věcí z automobilů, krádeže automobilů, krádeže kol, krádeže v bytech, kapesní krádeže, vloupání do obchodů, bytů nebo restaurací. V tabulce 3 je vidět, že majetková kriminalita výrazně klesá. V roce 2008 bylo dětmi spácháno 5,5krát méně majetkových deliktů než v roce

2000.

Násilná kriminalita má v celkovém objemu u dětí menší četnost než kriminalita majetková, jejími nejfrekventovanějšími typy jsou úmyslné ublížení na zdraví a loupež. Avšak oproti majetkovým deliktům není její pokles tak markantní, v roce 2008 bylo spácháno o 50% méně násilných deliktů než v roce 2000.

Tabulka 2: Vybrané činy jinak trestné páchané dětmi v letech 2000-2008

Druh / Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Vraždy	0	3	0	0	4	1	1	2	3
Loupeže	201	245	251	315	287	215	238	190	260
Úmyslné ublížení na zdraví	264	283	231	221	174	152	127	135	108
Vydírání	340	399	258	162	122	101	101	86	71
Omezování osobní svobody	59	131	84	40	25	39	12	25	9
Porušování domovní svobody	135	121	80	93	58	40	38	41	23
Znásilnění	15	5	18	8	16	7	5	18	9
Pohlavní zneužívání	122	130	91	106	72	92	60	62	71
Krádeže vloupáním	2178	1871	1163	1027	808	683	642	526	549
Krádeže prosté	4624	4310	2005	1468	994	999	1044	800	733
Poškození cizí věci	687	624	205	209	125	78	106	109	104
Výtržnictví	276	300	166	140	89	113	85	83	79
Drogové zločiny *	162	241	224	159	75	123	108	63	98
Šíření poplašné zprávy	53	76	33	56	32	38	29	17	11

* Šíření toxikomanie, Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů

Zdroj: Statistiky Ministerstva vnitra ČR, statistiky Policie ČR (35, 43).

Tabulka 3: Porovnání vývoje celkového počtu majetkové a násilné kriminality u dětí

Rok / Druh	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Majetková	7762	7214	3419	2731	1953	1786	1820	1457	1409
Násilná	1083	1285	982	873	705	581	544	498	499

Zdroj: Statistiky Ministerstva vnitra ČR, statistiky Policie ČR (35,43)

1.5.2 Snížení hranice trestní odpovědnosti

Hranice trestní odpovědnosti zůstane na 15 letech věku, stejně tak i hranice pro legální sexuální styk. Současný stav má zachovat novela trestního zákoníku, kterou schválil v průběhu vzniku této práce Parlament ČR. Norma ruší pasáže nového trestního kodexu, který od roku 2010 snížil obě věkové hranice na 14 let (44).

Tomuto kroku sněmovny předcházela několikaletá debata na politické scéně i v řadách odborníků. V květnu roku 2007 tehdejší ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil představil návrh nového trestního zákoníku. Kromě zpřísnění trestů za nezávažnější trestné činy v něm také navrhl snížit hranici trestní odpovědnosti z 15 na 14 let. Po mnohých diskuzích v listopadu 2008 sněmovna schválila nový trestní zákoník včetně navrženého snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let věku. Spolu se snížením hranice trestní odpovědnosti poslanci schválili i snížení hranice pro legální sexuální styk rovněž na 14 let. Novelu poté schválil beze změn i senát. V lednu 2009 prezident Václav Klaus podepsal nový trestní zákoník, ale ke snížení obou hranic měl výhrady. Poté poslankyně KSČM Zuzana Bebarová-Rujbrová a Kateřina Konečná předložily vládě nový návrh, který měl hranici trestní odpovědnosti vrátit zpět na 15 let. Vláda tento návrh podpořila a výsledkem je, jak již bylo uvedeno výše, že hranice trestní odpovědnosti i hranice pro legální sexuální styk zůstává na 15 letech věku (3).

Mezi argumenty pro zachování současné hranice trestní odpovědnosti patřilo:

- Zákony umožňují postih dětí již od 12 let, byť nejde o zavírání do vězení
- Pozornost by se měla zaměřit spíše na rodiče a výchovu, a tím na předcházení vzniku kriminality u dětí
- Podle celé řady expertů tomuto kroku Poslanecké sněmovny chyběla předcházející hlubší analýza
- Posunutí trestní odpovědnosti z 15 na 14 let by páčání trestné činnosti dětmi neovlivnilo
- Počet trestných činů, které spáchaly děti do 15 let, podle údajů policie loni v České republice oproti roku 2007 sice vzrostl o několik desítek, podle předchozích statistik se ale snižoval **(44)**.
- Samotné snížení hranice trestní odpovědnosti problémem neřeší. Snížení hranice trestní odpovědnosti musí být doplněno odpovídajícími programy práce s mladistvými delikventy a zejména koncepcí prevence kriminality dětí a mládeže
- Snížení hranice trestní odpovědnosti je v rozporu s doporučením Výboru OSN pro práva dítěte **(11)**.
- věk 15 let odpovídá též počátku odpovědnosti v oblasti pracovněprávní, jakož i systému základního vzdělávání mládeže **(46)**.

Argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti byly následující:

- Jestliže by došlo ke snížení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti mohla by být trestná činnost mladých pachatelů řešena širší škálou trestních (nápravných) prostředků.
- Mnozí mladí lidé, kterým ještě nebylo patnáct let, vědomě spoléhají při páčání trestné činnosti na to, že se jim nemůže nic stát **(19)**.
- Biologické a sociální vyspívání současných dětí je rychlejší než tomu bylo v minulosti
- Hranice trestní odpovědnosti byla stanovena na 14 let již v minulosti až do roku 1950, má tedy u nás svou tradici.
- Nařízením ústavní výchovy de facto hodnotíme rodiče a jejich (ne)schopnost

řádně vychovávat. Potomek mnohdy může získat pocit, že jen trochu přehnal zlobení (24).

- Dnešní čtrnáctiletá mládež je rozumově vyspělá natolik, že je schopna dobře rozlišovat co je legální a co nikoli a je schopna nést odpovědnost za své činy (2).
- dětští zločinci bývají brutálnější a jejich činy bývají promyšlenější než dříve (44).

Jaký je postoj české veřejnosti ke snížení hranice trestní odpovědnosti? Ze čtyř náhodně vybraných anket na různých internetových serverech, které se týkají této problematiky, byla většina lidí pro snížení hranice (85%, 88%, 79%, 89%) (54,53,55,31). Jako argument pro snížení hranice trestní odpovědnosti veřejnost často poukazuje např. na zvyšování brutality dětských pachatelů, že i děti mladší 15 let chápou co se smí a co se nesmí, děti vědomě zneužívají své beztrestnosti, rodiče mají na své děti čím dál méně času a výchova dětí je mnohem liberálnější než dříve, a to vede k výchovným problémům (2).

Při posuzování minimální věkové hranice trestní odpovědnosti je nutné si uvědomit, že nezáleží ani tak na konkrétním určení počátku trestní odpovědnosti mládeže, ale spíše na následných reakcích společnosti na řešení a postihu delikventního jednání dospívajícího jedince. V právních systémech států, kde je trestní odpovědnost spojena s nízkým věkem, jde totiž převážně o zacházení v rámci specializované netrestní justice. Naproti tomu ve státech kde je počátek trestní odpovědnosti spojen s vyšším věkem, je trestní politika u mladistvých uplatňovaná obdobně jako vůči dospělým pachatelům. Tresty mladistvých jsou podobné, ale s kratší délkou jejich uložení, z důvodu specifik osobnosti mladého pachatele (19).

Ke snížení hranice pro postavení mladistvého pachatele trestného činu před soud přistoupila např. Gruzie (ze 14 na 12 let), od roku 2006 tak učinilo Slovensko (z 15 na 14 let) a uvažuje o tom Francie (ze 13 na 12 let). Naopak Skotsko, které má ale nejnižší hranici trestní odpovědnosti v Evropě, chystá zvýšení z osmi na 12 let (2).

Následující tabulka ukazuje věk počátku trestní odpovědnosti v jednotlivých zemích Evropské unie.

Tabulka 4: Hranice trestní odpovědnosti v zemích Evropské unie

Země EU	Věk	Země EU	Věk
Skotsko	8	Maďarsko	14
Anglie a Wales	10	Německo	14
Kypr	10	Rakousko	14
Malta	10	Rumunsko	14
Irsko	12	Slovensko	14
Nizozemsko	12	Slovinsko	14
Severní Irsko	12	Dánsko	15
Francie	13	Česká republika	15
Polsko	13	Finsko	15
Řecko	13	Norsko	15
Bulharsko	14	Švédsko	15
Estonsko	14	Portugalsko	16
Itálie	14	Španělsko	16
Litva	14	Belgie	18
Lotyšsko	14	Lucembursko	18

Zdroj: ČTK (2).

K počátku trestní odpovědnosti se vyjadřuje i řada mezinárodních dokumentů. Mezi nimi i Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (tzv. Pekingská pravidla, rezoluce OSN 40/33 z roku 1985). V souvislosti s počátkem trestní odpovědnosti je varováno před stanovením nízkého věku jako podmínky k vyvození trestní odpovědnosti. Při stanovení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti má být brána v úvahu emoční, mentální i intelektuální zralost osoby. Moderní přístupy by proto

měly zvažovat, zdali dítě na základě svého individuálního poznání a uvědomování může chápat a přijmout zodpovědnost za své antisociální jednání. Minimální pravidla dále uvádí, že konkrétní věkový stupeň trestní odpovědnosti bude také záviset na příslušném právním systému, ekonomických, sociálních, politických a kulturních podmínkách ve státě. Podmíněnost počátek trestní odpovědnosti s určitou právní tradicí a kulturou země má za následek variabilnost dolní věkové hranice trestní odpovědnosti, a proto je pod pojmem „mladistvý“ možné zahrnout osoby ve věku od 7 do 18 let (46).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zavedl tzv. relativní trestní odpovědnost. Zákon tím reflektuje skutečnost, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti zejména okolo 15 let věku je u jednotlivých mladistvých velmi rozdílný, a proto zákon stanoví, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Pokud je tedy možno na základě znaleckého posudku dospět k závěru, že mladistvý za svůj čin odpovědný není, lze proti němu použít jen postupů a opatření uplatňovaných u dětí mladších patnácti let (48).

1.5.3 Hodnocení zákona o soudnictví ve věcech mládeže a jeho fungování v praxi

Při přijetí tohoto zákona bylo úmyslem zákonodárců vyjít vstříc pachatelům z řad mládeže, a to proto, aby měli větší šanci na úplnou nápravu (skrytá identita), zavést širší škálu možných opatření a dále specializovat některé naše soudce na kazuistiku dětské kriminality. Odborníci po několika letech fungování zákona ale tvrdí, že zákon č. 218/2003 Sb. byl prakticky reálně naplněn jen v oblasti ochrany mladistvého pachatele. Často se také objevuje názor, že stát zatím nedokázal zajistit podmínky pro realizaci stávajícího výchovně nápravného systému zaměřeného na nezletilé. Autoři si zákon pochvalují, ale praxe je taková, že zákon nefunguje. Zákon má dle odborníků ušlechtilé cíle, ale není dobrým nástrojem na protiprávní jednání nezletilých, spíše než na prevenci se v praxi stejně neustále hledí na sankci (8).

Podle představ autorů zákona měly vzniknout samostatné soudy pro mládež úplně oddělené od okresních soudů běžného stupně. Posléze se však zjistilo, že

finanční náklady na vybudování této specifické části naší justice jsou nad možnosti státní pokladny. Výsledkem je, že určitý soudce, respektive celý senát, je označen jako soud pro mládež, ale v podstatě vyřizuje i další trestní agendu, která přichází ze státního zastupitelství, neboť předseda soudu mnohdy rozděluje jednotlivé případy svým podřízeným nejen podle specializace, ale také podle toho, jak je kdo vytížen.

Objevuje se kritika, že soudci pro mládež jsou nedostatečně odborně připraveni. To se netýká právnických znalostí, ale oblasti toho, jak porozumět dítěti. Soudcům totiž chybí vzdělání alespoň v elementárních oblastech speciální pedagogiky a psychologie, které by jim dovolily dítě či mladistvého vnímat ještě jinak než jako číslo jednací. Zde se objevuje ale i opačný názor, že k dalšímu vzdělávání soudců není důvod, protože ve spisu dětského pachatele je znalecký posudek od psychologa a při jednání je přítomen pracovník Orgánu sociálně právní ochrany dětí (8).

Co se týče ukládání opatření, je právní úprava možných opatření u dětí mladších 15 let ve svém důsledku paradoxně přísnější než u mladistvých, neboť škála možných opatření u dětí mladších 15 let je mnohem užší. Prakticky neexistují vhodné programy ve střediscích výchovné péče, probační dohled bývá mnohdy jen formální záležitost a ochranná výchova je ukládána pouze ve výjimečných případech. Všechny delikty nezletilého jsou projednávány před soudem, přičemž vzhledem k okolnostem činu by v mnoha případech stačilo projednání s kurátorem sociálně-právní ochrany dětí a použití opatření dle Zákona o rodině (12).

Ochrannou či ústavní výchovu soudci dle názorů odborníků udělují nesystémově, pouze podle vlastního uvážení, které je často nepřesné. Stává se, že jeden soudce uloží ochrannou výchovu dítěti za krádež, zatímco jiný soudce za loupežné přepadení rozhodne o ústavní výchově. Negativním důsledkem nekompetentního rozhodnutí není jen to, že přísnější režim obdrží méně nebezpečný jedinec, ale i to, že výchovné ústavy mají zásadně zkomplikovanou práci, kdy oddělování dětí s ústavní, nebo ochrannou výchovou ztrácí smysl (8).

Dále se často hovoří o ochraně práv dětí v řízení. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže přiznává zvýšenou ochranu mladistvému (osoba starší 15 let a mladší 18 let), jehož zájmy musí být obhájcem hájeny již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu. Mladistvý musí být zastoupen obhájcem tedy již v přípravném řízení. Tento obhájce má právo se zúčastnit těch úkonů, kterých je oprávněn se zúčastnit mladistvý **(11)**.

Jinak je tomu ovšem ve věcech dětí mladších 15 let, kdy je řízení zahájeno až podáním návrhu na uložení opatření a jedná se de facto o řízení občanskoprávní, proto zde není přípravné řízení jako v řízení trestním. Z tohoto důvodu zde také není dána povinnost zastupovat dítě, podezřelé ze spáchání činu jinak trestného, obhájcem již během vyšetřování tohoto činu, a to před zahájením samotného řízení. Dozorující státní zástupce je sice povinen podat k soudu návrh bezodkladně poté, co se doví, že pachatelem je dítě, které nemůže být pro svůj věk trestně stíháno. Z logiky věci však podání tohoto návrhu předpokládá vést dokazování k prokázání rozhodných okolností nasvědčujících tomu, že dítě podezřelé ze spáchání činu jinak trestného se tohoto činu skutečně dopustilo. Proto by již při těchto úkonech, jak je tomu i v případech mladistvých, mělo být dítě povinně zastoupeno obhájcem, který by přispěl ke zvýšené ochraně jeho práv a oprávněných zájmů **(12)**.

Velmi diskutovaným tématem se stala úprava ochrany soukromí dětí a mladistvých a její slučitelnost s ústavně zaručeným právem na informace, která vyústila až k podání návrhu Okresního soudu v Kladně na zrušení tohoto ustanovení. Ústavní soud ČR potvrdil opodstatněnost speciální právní úpravy ochrany soukromí trestně stíhaných dětí a mladistvých a výše uvedený návrh zamítl. Nicméně problematika ochrany soukromí a její rozsah zůstává stále otázkou, na kterou neexistuje jednotný názor. Článek 17 Listiny základních práv a svobod zaručuje svobodu projevu a právo na informace. Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Právě specifické ohledy na ochranu osobních údajů mladistvých a dětských obviněných

opodstatňují širší záběr této jejich ochrany. Přestože mezi základní zásady trestního práva, respektive trestního procesu, patří zásada presumpce nevinny, většina veřejnosti se jí neřídí. A je to logické, většinu čtenářů zaujme v novinách spíše článek o brutální vraždě spáchané dítětem, než článek, ve kterém je konstatováno, že byl někdo v rámci trestního řízení zproštěn obžaloby. Pokud si článek o zproštění obžalovaného viny někdo přečte, tak v něm stejně zůstane pochybnost, zda osoba zmíněný čin spáchala, či nikoliv. V případech mládeže jde o věc ještě závažnější, neboť určitá stigmatizace jeho osoby jej může postihnout na celý jeho další život s o to závažnějšími důsledky, že se jedná o psychicky dosud méně vyvrátěného jedince **(18)**.

2. Cíle práce

Cílem této práce je:

1. Zjistit postoje kurátorů pro mládež k problematice soudnictví ve věcech mládeže, zejména pokud jde o aplikaci platné právní úpravy a její klady respektive zápory.
2. Na základě provedeného výzkumu formulovat náměty na případnou změnu platné právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže, popřípadě náměty na zvýšení účinnosti práce s delikventní mládeží.

3. Metodika

3.1 Použité metody

Pro zpracování výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup. Kvalitativní přístup je nenumerické šetření a interpretace sociální reality, jehož cílem je odkrývat význam podkládaný sdělovanými informacemi. Jedním ze základních rozdílů, v nichž se kvalitativní přístup odlišuje od přístupu kvantitativního, jsou výsledky výzkumné činnosti, které spočívají ve vytváření nových hypotéz, nového porozumění a ve vytváření teorie (40).

Základní technikou sběru dat byl strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, který byl veden s kurátory pro mládež v rámci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Tento typ rozhovoru se používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Redukuje se tak pravděpodobnost, že data získaná v jednotlivých rozhovorech se budou výrazně strukturně lišit. Dále je základním účelem tohoto typu výzkumu co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru. Data z takového interview se snadněji analyzují, protože jednotlivá témata se lehce v přepisu rozhovorů lokalizují (14).

Otázky byly směřované především k fungování zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže v praxi a dále k často diskutovaným tématům, jako je např. snížení hranice trestní odpovědnosti nebo ochrana soukromí dětských pachatelů jinak trestných činů.

K analýze a interpretaci získaných dat byla použita převážně metoda prostého výčtu. Jde o metodu na hranici mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem. Jejím prostřednictvím vyjadřujeme vlastnost určitého jevu, která se týká např. toho, jak často se daný jev vyskytl či v jakém poměru výskytu byl k jinému jevu. Sledováním frekvence a intenzity výskytu určitého jevu se dozvídáme také něco podstatného o kvalitě. Kvantita je tedy v tomto případě nositelem důležitého významu pro interpretaci kvalitativních údajů (40).

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Výzkumný soubor tvořili kurátoři pro mládež, tedy pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí působící na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji. K výzkumu byly částečně využity osobní kontakty získané v rámci studentské praxe na Městském úřadě v Prachaticích, od těchto pracovníků byly získány kontakty na kolegy v dalších městech. Tam již záleželo na ochotě a časových možnostech kurátorů zúčastnit se výzkumu. Autorka se mnohdy setkala se vstřícným přístupem, ale samozřejmě se také stalo, že kurátoři z časových důvodů rozhovor odmítli a kupříkladu ve Strakonici mají pracovníci sociálního odboru přímo zakázáno od vedoucí poskytovat obdobné rozhovory či vyplňovat dotazníky, protože žádajících studentů bylo v poslední době tolik, že pracovníci pak nestíhali své povinnosti.

Celkově byly vedeny rozhovory s deseti kurátory v časovém období od června do července roku 2009.

3.3 Otázky k rozhovorům s kurátory

- Jaký je Váš názor na spektrum a účinnost opatření, která lze uložit dítěti v případě spáchání činu jinak trestného?
- Odhadněte prosím procentuálně poměr dětských pachatelů činů jinak trestných, kteří byli v rámci možností napraveni a těch, kteří páchají trestnou činností i nadále.
- V čem spatřujete hlavní přednosti a v čem nedostatky zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže ve vztahu k dětem mladším 15 let?
- Je podle Vašeho názoru vhodné, že řízení ve věcech spáchání činu jinak trestného probíhá dle občanského soudního řádu?
- Jak hodnotíte Vaší spolupráci a komunikaci s Policií ČR a Probační a mediační službou?
- V nedávné době bylo Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR schváleno zachování hranice trestní odpovědnosti na 15 let. Jaký je Váš názor na tento krok? Bylo by podle Vás vhodné snížit hranici trestní odpovědnosti?

- Souhlasíte se zachováním anonymity dětských pachatelů jinak trestných činů?

4. Výsledky

1.) Jaký je Váš názor na spektrum a účinnost opatření, která lze uložit dítěti v případě spáchání činu jinak trestného?

Odpovědi:

Většina respondentů se shodla na tom, že škála opatření, která lze uložit dětem mladším 15 let, je nedostatečná a samotná opatření jsou neúčinná ve srovnání s možnostmi u mladistvých pachatelů provinění, kde je spektrum nástrojů mnohem širší. Z opatření je nejčastěji ukládán dohled probačního úředníka. Zde je ale problémem to, že neexistuje prostředek k donucení dodržování tohoto opatření, zákonem není stanovena povinnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi. Probační úředník má naopak navštěvovat dítě, ale z důvodů časové náročnosti a mnohdy nutnosti dojíždět do jiného města, se tak neděje pravidelně. Pokud tedy dítě či rodiče odmítají spolupracovat, nejsou žádným způsobem sankcionováni. Častým jevem je to, že prvopachatelé, kteří se dopustili drobného deliktu, pocházející ze „slušných“ rodin, kde rodiče mají zájem spolupracovat, se na schůzky s probačním úředníkem dostavují. Ale nezletilí páchající činy jinak trestné opakovaně, s vědomím, že nejsou trestně odpovědní, uložení tohoto opatření většinou ignorují.

Následující opatření - zařazení do programu střediska výchovné péče - naráží dle kurátorů na stejný problém jako dohled probačního úředníka. Účast na těchto programech je opět dobrovolná, zákon nezavádí žádné sankce za nedodržení uloženého opatření a nelze tedy dítě popř. rodiče donutit ke spolupráci pokud sami nechtějí. Další překážkou je nedostatek vhodných programů. Dle respondentů tyto programy, alespoň v rámci jihočeského kraje, prakticky nefungují, střediska je nemají vytvořená. Jedna z kurátorek se zmínila také o tom, že střediska výchovné péče by měla být posílena o více odborných pracovníků na regionálních úrovních, protože ve střediscích chybí vhodná terapie pro mládež a kvalitní rodinná terapie, která by pomohla zlepšit fungování rodiny, naučila by rodiče lépe komunikovat se svými potomky, a tím přispívat k řešení výchovných problémů u dětí.

Ochranná výchova je využívána nejméně z možných nástrojů. Její dodržování je jako jediné z opatření soudně vymahatelné. Děti ale mají ve výchovných ústavech

poměrně volný režim a dochází k častým útekům chovanců. Zde se také někteří kurátoři zmínili o povinnosti pravidelných návštěv dětí ve výchovných ústavech. V rámci jihočeského kraje funguje pouze výchovný ústav v Jindřichově Hradci, kam mohou být ale umístěny jen dívky. Chlapci z jihočeského kraje jsou nejčastěji umístováni do výchovných ústavů v Hostouni (Plzeňský kraj), ve Žluticích (Karlovarský kraj) a v Obořišti (Středočeský kraj). Při velkém pracovním zatížení kurátorů je takové cestování časově velmi náročné, když připočteme, že kurátoři musí navštěvovat i mladistvé v rámci ochranné výchovy, dále pokud jsou ve vazbě či ve výkonu trestu ve vězení. Co se týče služebních automobilů, např. v Prachaticích jsou k dispozici dva pro všechny odbory na Městském úřadě. Pokud se pracovníkovi nepodaří zajistit si automobil, musí cestovat prostředky hromadné dopravy a na větší vzdálenost tak jeden výjezd zabere celý pracovní den.

Kurátoři se také shodli na tom, že výchovný efekt má již samotné projednání činu jinak trestného policií či soudem pro mládež. Takové formální projednání většinou dítě odradí od dalšího páchání deliktů. Na druhou stranu mladší děti mnohdy nechápou smysl projednávání případu před soudem a může to pro ně být traumatizující, přitom by k nápravě mohla stačit domluva kurátora. Pokud je nezletilý prvopachatelem a nejde o závažný jinak trestný čin, pak téměř ve všech případech soud pro mládež od uložení opatření upouští.

Naopak tři respondenti z řad kurátorů považují opatření pro děti mladší 15 let za dostatečná. Podle nich jde o značně individuální záležitost, kdy záleží především na věku dítěte, které spáchalo čin jinak trestný, na vyzrálosti dítěte a dále zda dítě spáchalo či jinak trestný z vlastní vůle, nebo bylo využito k činu jinými lidmi právě proto, že není trestně odpovědné. Je důležité vhodně použít jednotlivá opatření a pokud je to možné, využít hlavně u mladších dětí opatření dle zákona o rodině. V rámci působení sociálně-právní ochrany dětí je dále žádoucí s dítětem i nadále pracovat, pravidelně jej kontrolovat a hlavně se zaměřit na zlepšení ve fungování rodin.

2.) Odhadněte prosím procentuálně poměr dětských pachatelů činů jinak trestných, kteří byli v rámci možností napraveni a těch, kteří páchají trestnou činnost i nadále.

Odpovědi:

U této otázky se odpovědi respondentů poměrně lišily. Tři kurátoři uvedli, že odhadem 50% dětí již činnost jinak trestnou po projednání před soudem pro mládež a případném uložení opatření nepáchají. U dalších tří kurátorů pro mládež byl odhad, že 70% je napraveno. Zbylí čtyři kurátoři uvedli, že nelze určit, kolik dětí se již činnosti jinak trestné nedopouští a u kolika dětí se objevuje recidiva, neboť nemají k dispozici oficiální statistiky. Obecně lze říci, že u dítěte, které se dopustilo nějakého deliktu pouze jednou, šlo ve většině případech o jednorázové selhání nebo se činu dopustilo z neznalosti či nedbalosti. Pokud takové dítě pochází z řádné rodiny, která má zájem na vyřešení, a která spolupracuje s příslušnými orgány a využívá poradenství v rámci sociálně-právní ochrany dětí, pak už se dítě ničeho nedopouští. Naopak nezletilí, kteří se opakovaně dopouští činů jinak trestných, pochází většinou z nefunkčních rodin, které nespolupracují s orgány. Děti jsou si mnohdy moc dobře vědomy svých práv a vědí, že nejsou trestně odpovědné, a že se jim prakticky nemůže nic stát. Jde často o tzv. „děti ulice“ nebo děti s psychiatrickou diagnózou.

3.) V čem spatřujete hlavní přednosti a v čem nedostatky zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže ve vztahu k dětem mladším 15 let?

Odpovědi:

K přednostem zákona patří dle respondentů následující:

- Existence samostatné právní úpravy pro děti a mladistvé a vznik soudů pro mládež.
- Vznik specialistů na danou problematiku u Policie ČR, u Probační a mediační služby a ustanovení soudců pro mládež. K tomu ale jeden z kurátorů dodal, že je toto v některých městech řešeno pouze administrativně.
- Benevolentnější přístup k dětem a mladistvým, kdy se na tuto kategorii osob pohlíží jako na nevyzrálé jedince a klade se větší důraz na prevenci a výchovné působení, než na trestání.

K zásadním nedostatkům této právní úpravy patří dle respondentů:

- Trestní stíhání nelze podmíněčně zastavit tak, jako je tomu u mladistvých. Tím

pádem soud projednává všechny činy jinak trestné spáchané nezletilými, i když je ve většině případů nakonec od uložení opatření upuštěno. Vůči nezletilým je tedy zákon přísnější v tom smyslu, že dítě vždy stane před soudem pro mládež i za spáchání drobného deliktu. To je nejen neúčelné, ale i nevhodné.

- „*Kriminalizují se klukoviny*“. Dítě např. přeleze přes plot k sousedům, pokud to sousedé nahlásí na Policii ČR, dítě může být obviněno z porušování domovní svobody. „Protahování“ nezletilého za takovouto drobnost soudním procesem je neadekvátní vzhledem ke spáchanému činu a nemusí být vhodné z hlediska věku či osobnostního vývoje dítěte.
- Opatření jsou v praxi neúčinná, realita je jiná, než je psáno v zákoně.
- Škála možných opatření je u nezletilých mnohem menší oproti mladistvým, u kterých je dáno více možností řešení, včetně odklonů od trestního řízení.
- Absence nástrojů k vymáhání práva při neplnění opatření (dohled probačního úředníka, zařazení do programu střediska výchovné péče). Při nedodržování uloženého opatření nehrozí nezletilému ani jeho rodičům žádná sankce.
- Stále přetrvává dlouhá doba řešení činů jinak trestných, přitom rychlost řízení ve věcech nezletilých a mladistvých byl jeden z hlavních cílů při vzniku této právní úpravy.
- Opatrovníkem nezletilému pachateli činu jinak trestného je ustanoven advokát, který sice obhajuje zájmy nezletilého, ale nezná jeho sociální anamnézu. Dítě většinou vidí poprvé až při samotném soudním jednání. Přitom znalost výchovného prostředí a motivů, které vedly ke spáchání činu jinak trestného, by mohla být vhodně použita ve prospěch nezletilého.
- Advokáti se často snaží za každou cenu o zproštění viny obžalovaného nezletilého. Dá se říci, že tento postup je kontraproduktivní v určitých případech u nezletilých, kteří páchají činnost jinak trestnou opakovaně a jejich šance na nápravu je téměř mizivá. Přičemž u těchto pachatelů by bylo účelné uložení přísnějšího opatření.

4.) *Je podle Vašeho názoru vhodné, že řízení ve věcech spáchání činu jinak trestného probíhá dle Občanského soudního řádu?*

Odpovědi:

Dotazovaní se vesměs shodli na tom, že pro jejich práci nepředstavuje žádný rozdíl, zda řízení probíhá dle občanského soudního řádu, nebo jde o řízení trestní. Především rodiče ani děti si neuvědomují, že by řízení probíhalo jinak.

Podstatný rozdíl vidí kurátoři pouze v tom, že u dětí mladších 15 let nelze odstoupit od trestního stíhání či stíhání podmíněně zastavit. A jak již bylo řečeno, před soudem pro mládež musí být projednán každý jinak trestný čin spáchaný dítětem. Dalším rozdílem je, že jednání může probíhat i bez přítomnosti nezletilého.

Podle mínění kurátorů jsou jinak tato dvě řízení rozdílná spíše pro práci soudců pro mládež, proto by tato otázka měla být směřována spíše na ně.

5.) *Jak hodnotíte Vaší spolupráci a komunikaci s Policií ČR a Probační a mediační službou?*

Odpovědi:

Všichni respondenti hodnotí spolupráci se jmenovanými institucemi jako velmi dobrou a bezproblémovou. Šest kurátorů uvedlo, že v jejich městě dochází k pravidelným setkáním zástupců Policie ČR, úředníků probační a mediační služby a případně soudců pro mládež. Na těchto schůzkách se domlouvají na zkvalitnění vzájemné spolupráce a komunikace, hodnotí způsoby práce a řeší náměty na zlepšení kvality jejich práce. Dále absolvují společné semináře a školení v rámci dané problematiky. Problémy se objevují pouze v menších obcích, kde je nedostupnost Probační a mediační služby a z důvodu malého počtu policistů na místních obvodních odděleních nejsou vyčleněni specialisté na práci s delikventní mládeží.

6.) *V nedávné době bylo Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR schváleno zachování hranice trestní odpovědnosti na 15 let. Jaký je Váš názor na tento krok? Bylo by podle Vás vhodné snížit hranici trestní odpovědnosti?*

Odpovědi:

U této otázky pouze jeden kurátor nesouhlasil se zachováním současné hranice trestní odpovědnosti a byl by pro její snížení na 14 let. Odůvodnil to tím, že dnešní děti vyspívají rychleji jak po fyzické tak po psychické stránce a měly by být schopni nést následky za své chování. Děti jsou v současnosti také mnohem informovanější díky internetu, různým časopisům a i ve škole se učí o svých právech. Negativním důsledkem je to, že si nezletilí jsou až moc dobře vědomi své beztrestnosti a někteří tento fakt využívají k opakovanému páchání jinak trestné činnosti.

Čtyři kurátoři se zachováním současné hranice počátku trestní odpovědnosti souhlasili. Snížení hranice trestní odpovědnosti by pravděpodobně nevedlo k celkovému snížení kriminality mládeže. Z hlediska kriminálních statistik by pouze došlo k posunu určitého počtu činů jinak trestných do kategorie provinění mladistvých. Dále lidé, kteří využívají trestní neodpovědnost dětí např. ke krádežím, by se jednoduše zaměřili na ještě mladší děti. Někteří kurátoři také vidí problém v dokončení povinné školní docházky, pokud by bylo čtrnáctileté dítě ve vězení, tento systém by musel být detailně propracován.

Překvapivě polovina dotazovaných uvedlo, že na tuto problematiku nemají vyhraněný názor. Věková hranice trestní odpovědnosti nehraje příliš velkou roli, důležitější jsou spíše způsoby reakce na kriminalitu mládeže, které u nás alespoň co se týče dětí mladších 15 let nejsou dostatečné. Respondenti také poukázali na fakt, že ve věku 14-15 let je poměrně značný nárůst jinak trestné činnosti nezletilých. Při posunu hranice trestní odpovědnosti na 14 let by stoupla na výrazně vyšší procento kriminalita mladistvých, to by znamenalo nutnost rozšířit kapacitu různých institucí zabývajících se nápravou mladistvých, kteří spáchali provinění, stejně tak personální reorganizaci na těchto místech.

Jeden z kurátorů také vyjádřil svůj názor jak předcházet problémům s delikventní mládeží: kdyby se našly ve státním rozpočtu finance na to, aby každá úplná základní škola mohla zaměstnávat svého psychologa a etopeda, a dále kdyby byla zefektivněna prevence kriminality na školách, vedlo by to ke snížení počtu výchovných problémů, a tím i ke snížení trestné činnosti. Tento typ prevence by se společností

vyplatil více, než dohady poslanců, senátorů a různých odborníků o výši hranice trestní odpovědnosti.

7.) *Jaký je Váš názor na ustanovení zákona o zachování anonymity nezletilých pachatelů činů jinak trestných?*

Odpovědi:

Se zachováním anonymity nezletilých pachatelů činů jinak trestných nesouhlasili pouze dva respondenti. Jeden kurátor uvedl, že v některých případech by bylo podle jeho názoru zveřejnění pachatele účelné, např. při krádežích v obchodě, kdy navrhoval vylepení jména na výlohu pro výstrahu ostatním. Druhý nesouhlasící dotazovaný uvedl, že v praxi toto ustanovení zákona poněkud komplikuje práci zúčastněným orgánům, většina úřadů a institucí se bojí cokoliv sdělit, a tak si vzájemně posílají nesmyslná prohlášení o mlčenlivosti. Jako kuriozitu uvedl, že mu byla poslána zpráva o obvinění nezletilého, kde místo jména byly pouze iniciály pachatele, tudíž samozřejmě na úřadě nevěděli co s takovou zprávou dělat.

Polovina dotazovaných se shodla na tom, že by identita dětských pachatelů neměla být zveřejňována. Zde se objevil názor, že pokud bude např. dětský vrah v zařízení, které mu znemožní páchat vraždy dál a pokud bude kvalitně zapracováno na jeho převýchově, nemusí znát veřejnost jeho identitu. Dalším argumentem pro zachování anonymity bylo to, že nezletilí by neměli být pranýřováni veřejností. Zveřejnění by vedlo buď k vyloučení z dětského kolektivu, nebo naopak k vytvoření záporného „hrdiny“, který by se stal negativním příkladem pro ostatní, kteří by ho mohli začít napodobovat. Argumentem, proč souhlasit s tímto ustanovením zákona, je také následná stigmatizace dítěte po uveřejnění jeho osobních údajů. V mnoha případech jde pouze o jednorázové selhání nezletilého, které se již v budoucnu nemusí opakovat, ale nálepka zločince dítěti zůstane. Z hlediska dalšího vývoje dítěte i celkového fungování rodiny není žádoucí, aby byla záležitost rozebírána v médiích a na veřejnosti s uváděním jména dotyčné osoby.

Zbylí tři kurátoři pro mládež uvedli, že anonymita zde hraje spíše formální roli, protože v okolí nezletilého stejně všichni ví, k čemu došlo. Obzvláště na maloměstech,

kde se nic neutají, nebo kupříkladu pokud probíhá výslech dítěte ve škole, vidí to spolužáci, pedagogové a netrvá dlouho a tato informace se rozšíří dále. Tomuto bohužel zabránit nelze, ale díky úpravě zákona o soudnictví ve věcech mládeže aspoň nezná pachatelovu identitu celá Česká republika, protože dětský vrah se pochopitelně stává mediální senzací.

5. Diskuze

Otázka č. 1 zkoumala názor kurátorů pro mládež na spektrum a účinnost opatření, která lze uložit dítěti v případě spáchání činu jinak trestného. Z deseti dotazovaných považuje počet opatření za nedostatečný 7 kurátorů, stejně tak účinnost opatření. Kurátoři srovnávali možnosti uložení opatření dětem mladším 15 let a počet opatření uplatňovaných vůči mladistvým, kterých je nesrovnatelně více. Také Havigerová a Kristková ve svém článku o snížení hranice trestní odpovědnosti hovoří o tom, že je právní úprava možných opatření u dětí mladších 15 let ve svém důsledku přísnější než u mladistvých, neboť škála možných opatření u dětí mladších 15 let je mnohem užší (12).

Podíváme-li se blíže na opatření ukládaná mladistvým, dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze uložit výchovná, ochranná a trestní opatření. Výchovnými opatřeními jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Mezi ochranná opatření patří ochranné léčení, zabránění věci a ochranná výchova. Protože jsou mladiství trestně odpovědní, lze uložit v rámci trestních opatření obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody – podmíněně odložené na zkušební dobu, podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem nebo odnětí svobody nepodmíněně (48).

Otázkou je, zda by šla opatření ukládaná mladistvým obdobně aplikovat též pro děti mladší 15 let. Vzhledem k trestní neodpovědnosti dětí nepřipadají v úvahu trestní opatření. Co se týče ochranných opatření, u mladistvých lze stejně jako u dětí mladších 15 let uložit ochrannou výchovu. Další možností u mladistvých je ochranné léčení, které je však ukládáno v případě spáchání provinění ve zmenšené přičetnosti či nepřičetnosti, která může být důvodem k uznání trestní neodpovědnosti mladistvého (48). Dítě ale není trestně odpovědné vzhledem k nedostatku věku. V opatření zabránění věci se věcí rozumí věc, které bylo užito ke spáchání provinění nebo ke spáchání byla určena, a dále věc, kterou mladistvý pachatel získal proviněním nebo jako odměnu za něj. Jde tedy o ovladatelný hmotný předmět, který slouží potřebám lidí a může být předmětem vlastnictví (48). Toto opatření by teoreticky bylo použitelné pro pachatele mladší 15 let

např. k zajištění jeho vlastní bezpečnosti i bezpečnosti okolí.

Výchovná opatření mají klíčový význam z hlediska řešení trestních věcí mladistvých, protože v sobě mají největší potenciál k žádoucímu ovlivnění chování mladistvého po činu, k obnovení jeho sociálního zázemí, k urovnání konfliktních vztahů a k vytvoření předpokladů pro další příznivý vývoj mladistvého. Z těchto opatření je pro nezletilé totožný dohled probačního úředníka. Dalším výchovným opatřením vůči mladistvým pachatelům provinění je probační program, jde o program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný program vhodný k rozvíjení sociálních dovedností (48). Aplikace alespoň části tohoto ustanovení, např. terapeutický program či psychologické poradenství na kategorii nezletilých, by dle podle mého názoru přispěla k prevenci opakování jinak trestné činnosti, popř. k nápravě rodinných vztahů a k zajištění řádné výchově dítěte. Na druhou stranu by se tyto programy překrývaly s programy středisek výchovné péče.

Výchovná povinnost spočívá ve stanovení, aby mladistvý např. bydlel s rodičem či jinou osobou odpovědnou za jeho výchovu, aby finančně odškodnil oběť provinění, vykonal určitou společensky prospěšnou činnost, podrobil se vhodnému programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutickému programu, který není probačním programem atd. (48). Výchovné povinnosti se zdají být vhodnější pro mladistvé, některé z vyjmenovaných by se při použití na kategorii nezletilých opět překrývaly s programy středisek výchovné péče. Dále soud pro mládež může uložit výchovné omezení, kterým stanoví, aby se mladistvý nestýkal s určitými osobami, nezdržoval se na určitém místě, neužíval návykové látky apod. (48). Toto opatření by bylo vhodné i pro nezletilé, zvláště v případech páchání jinak trestné činnosti v partě nebo v rámci určitého místa (např. opakující se vandalismus na hřišti). S obdobným opatřením se lze setkat v rámci zákona o rodině, kdy může být nezletilému uloženo omezení, jehož účelem je zabránit působení škodlivých vlivů, které nezletilé dítě ohrožují a jeho výchovu narušují. Obsahem je zpravidla zákaz návštěvy restaurací, diskoték, klubů a dalších zábav v prostředí, které neskýtá záruku pozitivního ovlivňování vývoje dítěte (25). Soudce pro mládež ale nemůže uložit omezení dle

zákona o rodině, pokud je projednávána jinak trestná činnost. Proto se domnívám, že by ustanovení o výchovných omezeních v upravené podobě mohlo být použito i v rámci řízení s nezletilými.

Posledním výchovným opatřením je napomenutí s výstrahou, v jehož rámci je mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytknuta protiprávnost jeho činu a upozorněno na konkrétní důsledky případného dalšího páchání trestné činnosti (48). Stejně jako v předchozím případě i k tomuto opatření existuje obdoba v zákonu o rodině, dle kterého lze uložit napomenutí. Napomenuto však může být nejen dítě, ale i jeho rodiče a dále i třetí osoby, které narušují řádnou výchovu dítěte. Obecně má napomenutí dle zákona o rodině širší rozsah situací, v nichž může být uloženo, neboť se týká působnosti celé sociálně-právní ochrany dětí. Ukládá se v případech výchovných problémů, při zanedbávání rodičovských povinností, zanedbávání povinné školní docházky nebo nenavštěvování zdravotnických zařízení v případech, kdy to zákon vyžaduje (např. povinné očkování) (17). Napomenutí s výstrahou, uložené soudcem vhodnou formou vzhledem k věku a vyzrálosti dítěte, by mohlo mít pozitivní efekt i vzhledem k autoritě soudce pro mládež.

Soud pro mládež může upustit od uložení opatření, a to v případě, že se domnívá, že k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže stačilo projednání činu dítěte před soudem pro mládež nebo státním zástupcem (22). Toto ustanovení je podle dotazovaných hojně využíváno, zejména pokud je nezletilý prvopachatelem a nejde o závažný čin jinak trestný, pak téměř ve všech případech soud pro mládež od uložení opatření upouští. Formální projednání činu policií nebo soudem pro mládež má výchovný efekt a většinou dítě odradí od další delikvence. Jako nepříliš vhodná se ale jeví nutnost projednat každý čin jinak trestný před soudem, protože u dětí mladších 15 let nelze použít ustanovení § 70 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které umožňuje odstoupit od trestního stíhání mladistvého (57). Dle respondentů je tato nutnost zejména u dětí mladších 10 let neúčelná, protože dítě ještě příliš nechápe smysl projednávání případu před soudem a může to pro něj být traumatizující.

Z opatření je nejčastěji dle respondentů ukládán dohled probačního úředníka.

Jedná se o nejmírnější opatření, jehož účelem je sledování a kontrola chování dítěte se zaměřením na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti. Dalším účelem je takové vedení a pomoc dítěti, aby vedlo v budoucnu řádný život (48).

Dle § 93 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže probační úředník za účelem dohledu pravidelně navštěvuje dítě v jeho bydlišti a ve škole (57). Dotazovaní vypověděli, že z důvodů časové náročnosti a mnohdy nutnosti dojíždět do jiného města, se tak ve skutečnosti neděje. Zde naráží ustanovení zákona na obtížnou realizaci tohoto opatření v praxi.

Problémem je dále podle výpovědí kurátorů dodržování tohoto opatření ze strany dítěte či rodiny, protože neexistuje sankce za případné neplnění uložení. Probační úředník může pouze udělit výstrahu. Toto opatření se zcela míjí účinkem u dětí, kteří páchají činnost jinak trestnou opakovaně a vědí, že při neplnění tohoto opatření se jim nemůže nic stát. Dohled probačního úředníka bývá v některých případech pouze formální. Naopak u prvopachatelů, kteří pocházejí z řádných rodin, kde je zájem o nápravu potomka, je opatření dodržováno a je účinné. Problém chronických recidivistů ale opatření dohledu neřeší, přesto bývá soudem ukládáno opakovaně.

Dalším opatřením je zařazení do výchovného programu ve střediscích výchovné péče. Zákon jako příklad těchto programů uvádí program terapeutický a psychologický, to ale nebrání využití jiných programů výchovné povahy, zákon však stanovuje, že může jít pouze o programy realizované středisky výchovné péče působícími na základě zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (48). Dle Šámala je přitom optimální, aby stanovení povinnosti absolvovat určitý program bylo podloženo i zájmem dítěte o takové řešení svých problémů (zákon ale s přihlédnutím k věku těchto dětí nestanoví jako podmínku užití těchto programů souhlas dítěte) (48). Dle Jedličky je podmínkou pro přijetí do střediska souhlas zákonných zástupců dítěte (21). V praxi pak toto opatření naráží na stejný problém jako dohled probačního úředníka. Účast na těchto programech je opět dobrovolná, zákon nezavádí žádné sankce za nedodržení uloženého opatření a nelze tedy dítě popř. rodiče donutit ke spolupráci pokud sami nechtějí. Metodický pokyn, který upřesňuje podmínky činnosti středisek výchovné péče hovoří o

hlavních zásadách, které se promítají do veškeré činnosti střediska, a kterými jsou aktivní přístup osob využívajících služeb střediska ke spolupráci a vědomí jejich vlastní spoluzodpovědnosti za očekávané výsledky ve výchově (33). Dle respondentů se však u rodin, které nemají příliš zájem na nápravě svého potomka, o aktivním přístupu nedá hovořit a a uložení opatření pak ztrácí svůj smysl.

Další překážkou je zde nedostatek vhodných programů. Dle respondentů tyto programy, alespoň v rámci Jihočeského kraje, prakticky nefungují, střediska je nemají vytvořená. Tento problém si uvědomují i odborníci, Jedlička tvrdí, že práce středisek se při dostatečné odborné způsobilosti osvědčuje, ale je nutné v rámci komplexnosti preventivního výchovného působení péči o ohrožené jedince rozšířit na co nejmladší populaci (21).

Služby, které středisko poskytuje se uskutečňují zejména formou poskytování jednorázové poradenské intervence, individuální činnosti s klientem, skupinových činností s klienty, poskytování služeb zákonným zástupcům nezletilého klienta (33). V praxi se však objevují problémy s personálním obsazením středisek výchovné péče, kdy chybí odborní pracovníci a v návaznosti na to chybí vhodná terapie pro mládež a kvalitní rodinná terapie, která by pomohla zlepšit fungování rodiny, naučila by rodiče lépe komunikovat se svými potomky, a tím přispívat k řešení výchovných problémů u dětí.

Lze tedy říci, že při čtení zákona o soudnictví ve věcech mládeže se toto opatření jeví jako vhodné a pro dítě velmi přínosné. V praxi je však třeba pracovat na vytvoření programů s kvalitním obsahem, které budou realizovány kvalifikovanými zaměstnanci středisek výchovné péče.

Posledním opatřením, které lze uložit nezletilému, který spáchal čin jinak trestný je ochranná výchova, která je zpravidla vykonávána v dětském domově se školou. Pokud se však u dítěte projevují tak výrazně závažné poruchy chování, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou, pak může být přijato do výchovného ústavu, pokud je starší dvanácti let (48).

Uložení ochranné výchovy je velice závažným zásahem do osobní svobody dítěte, je svým způsobem blízké trestu odnětí svobody. Její uložení je proto v zásadě na

místě tehdy, jestliže je to pro nápravu dítěte nezbytně nutné a když méně intenzivní prostředky výchovy již nemají naději na úspěch (48). S tímto tvrzením se ztotožňují i dotazovaní, kteří se shodli na tom, že ochranná výchova je využívána nejméně z možných nástrojů. Toto opatření je ukládáno jen v závažných případech, když už si s dítětem neví nikdo rady a nelze jeho nápravu zajistit jiným způsobem. Dodržování ochranné výchovy je jediné z opatření, které je soudně vymahatelné. Děti ale mají dle výpovědí kurátorů v ústavech poměrně volný režim a dochází k častým útěkům chovanců. To ale příliš nekoresponduje s tvrzením Bendla, že režim ve výchovném ústavu je poměrně přísný a chovanci mají minimum volného času (1). Novela zákona o výkonu ústavní výchovy, která vstoupila v účinnost 1.12.2005, umožnila do zařízení, kam se umísťují děti s uloženou ochrannou výchovou, instalovat stavebně technické prostředky k zabránění útěku (např. mříže, ploty) a audiovizuální systémy pro kontrolu okolí budovy, chodeb a oddělené místnosti (12). Otázkou však je, jak jsou tyto prostředky v zařízeních využívány a nakolik jsou účinné, neboť někteří kurátoři se zmínili o tom, že zhruba polovina umístěných dětí, které jsou v jejich evidenci, je na útěku.

Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí mají pracovníci obecního úřadu povinnost nejméně jednou za 3 měsíce navštívit dítě, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova a nejméně jednou za 3 měsíce navštívit rodiče tohoto dítěte. Účelem je zde sledování dodržování práv dítěte v zařízeních. (61). Pro kurátory není dodržování tohoto opatření jednoduché, neboť co se týče výchovných ústavů, funguje v rámci jihočeského kraje pouze výchovný ústav v Jindřichově Hradci, kam jsou umísťovány dívky. Za chlapci musí kurátoři dojíždět do jiných krajů (nejčastěji plzeňský, karlovarský, středočeský), a to je časově náročné, když vezmeme v potaz objem práce, kterou kurátoři zastávají. Menší města mají navíc omezený počet služebních automobilů a při nutnosti cestovat prostředky hromadné dopravy, tak jedna cesta za dítětem trvá i celý pracovní den.

Otázka č. 2 zjišťovala odhad poměru dětských pachatelů činů jinak trestných, kteří byli v rámci možností napraveni a těch, kteří páchají činnost jinak trestnou i

nadále. Z důvodů neexistence oficiálních statistik šlo pouze o odhad dle zkušeností jednotlivých kurátorů. Čtyři z nich na tuto otázku nechtěli odpovídat s tím, že skutečně nevědí, kolik dětí zůstane prvopachatelem, kolik se jich napraví až po několikerém projednání a kolik jich jinak trestnou činností páchá opakovaně i nadále. Odhad tří kurátorů byl 50% těch nezletilých, kteří byli napraveni a zbylí tři kurátoři byli optimističtější a jejich odhad byl, že pouze 30% dětí páchá činností jinak trestnou opakovaně.

Obecně lze říci, že u dítěte, které se dopustilo nějakého deliktu pouze jednou, šlo ve většině případech o jednorázové selhání nebo se činu dopustilo z neznalosti či nedbalosti. Domnívám se, že velmi záleží na rodině a celkovém sociálním prostředí ze kterého dítě pochází. Tedy zda jde o rodinu úplnou, jaké jsou vztahy mezi členy rodiny, jak probíhá komunikace, jaký zájem mají rodiče o svého potomka atd. Nezletilí, kteří se opakovaně dopouští činů jinak trestných, pocházejí většinou z nefunkčních rodin, které nespolupracují s příslušnými orgány. Jde často o tzv. „děti ulice“ nebo děti s psychiatrickou diagnózou.

Nezletilí jsou si také mnohdy moc dobře vědomy svých práv a vědí, že nejsou trestně odpovědní, a že se jim prakticky nemůže nic stát. K tomuto měla jedna z kurátorek připomínku, že dle jejího názoru mají dnešní děti až moc práv a málo povinností či sankcí za své jednání. Na jednu stranu je dobře vše, co se dělá pro prosazení práv dětí např. boj proti jejich týrání a zneužívání. Na druhou stranu se vždy najdou jedinci, kteří umí využít danou situaci ve svůj prospěch a jak již bylo řečeno, vědomě zneužívají toho, že nejsou trestně odpovědní, a že se jim nemůže nic stát.

Otázka třetí zjišťovala, v čem vidí kurátoři pro mládež přínos zákona o soudnictví ve věcech mládeže a jaké případné nedostatky tohoto zákona se objevují v praxi.

K zásadní přednosti zákona patří dle respondentů sama existence samostatné právní úpravy pro děti a mladistvé a vznik soudů pro mládež. Neboť před vstupem tohoto zákona v platnost nebyla vůbec právní úprava reagující na kriminalitu mládeže, policie tak jinak trestný čin dítěte rovnou pro nedostatek věku odložila a s dítětem se

dále nijak nepracovalo. Zákon vznikl jako reakce na dosud absentující samostatnou právní úpravu trestní odpovědnosti, trestání a řízení v trestních věcech mládeže (46). Dle Doubravy kritici tohoto zákona ale po několika letech jeho fungování v praxi tvrdí, že zákon č. 218/2003 Sb. byl prakticky reálně naplněn jen v oblasti ochrany mladistvého pachatele. Často se také objevuje názor, že stát zatím nedokázal zajistit podmínky pro realizaci stávajícího výchovně nápravného systému zaměřeného na nezletilé. Autoři si zákon pochvalují, ale praxe je dle kritiků taková, že zákon nefunguje (8).

Dalším přínosem této právní úpravy je existence specialistů na danou problematiku u Policie ČR, u Probační a mediační služby a ustanovení soudců pro mládež. Specializace všech zúčastněných orgánů patří k základním zásadám zákona (25). Zde se ale ze strany dotazovaných objevila také námitka, že tato problematika je v některých obcích řešena pouze administrativně. To koresponduje s tvrzením Doubravy, který říká, že podle představ autorů zákona měly vzniknout samostatné soudy pro mládež úplně oddělené od okresních soudů běžného stupně. Posléze se však zjistilo, že chybí finanční prostředky na vybudování této specifické části naší justice. Výsledkem je, že určitý soudce, respektive celý senát, je označen jako soud pro mládež, ale v podstatě vyřizuje i další trestní agendu, která přichází ze státního zastupitelství, neboť předseda soudu mnohdy rozděluje jednotlivé případy svým podřízeným nejen podle specializace, ale také podle toho, jak je kdo vytížen (8). Dále dle respondentů nejsou vyčlenění specialisté z řad policie na práci s delikventní mládeží v menších obcích z důvodu malého počtu policistů na místních obvodních odděleních. O tomto stavu je možné najít zmínku i na webových stránkách Ministerstva vnitra, kde je psáno, že specialisté na mládež jsou často odvoláváni na jinou práci, účelově jsou využíváni k činnosti v pracovních skupinách a k řešení případů v jiných oblastech. Svěřenou problematiku pak plní pouze okrajově, vyhledávací a preventivní činnost minimálně. Tato situace je patrná zejména u okresních (městských, obvodních) ředitelství Policie ČR (37). Tato situace je ale podle mého názoru pochopitelná, neboť v malých městech dochází k páčání menšího počtu činů jinak trestných než kupříkladu v krajském městě. Vytíženost samostatného specialisty na kriminalitu mládeže by na maloměstě nebyla

velká a jeho působení by též nebylo finančně efektivní.

Přínosem dané právní úpravy je dle dotazovaných též benevolentnější přístup k dětem a mladistvým, kdy se na tuto kategorii osob pohlíží jako na nevyzrálé jedince, kteří při vhodném přístupu a využití dostupných prostředků mají velkou šanci na nápravu. To odpovídá i základním zásadám zákona o soudnictví ve věcech mládeže jako např. individualizace a přiměřenost opatření, výchovné působení celého řízení a použitých opatření (25). Také Kuchta a Válková hovoří o existenci vyšší míry tolerance v případě, že pachatelem trestného činu je dítě, a to vzhledem k nezralosti i specifickým problémům v průběhu dospívání (28). Dle Šámala je též jedním ze základních smyslů projednávání činů jinak trestných v systému soudnictví ve věcech mládeže vytvoření podmínek pro další sociální a duševní rozvoj dětí, které se jich dopustily. Primární je zde výchovné působení na ně, jejich ochrana před škodlivými vlivy a obnovení jejich sociálního zázemí. Důležité také je zacházet s těmito dětmi specifickým způsobem odpovídajícím jejich věku a rozumové a mravní vyspělosti, nabízet jim cesty k dosažení pozitivních změn v osobních poměrech a otevírat jim cesty k vypořádání se s následky spáchaného činu (48). Dle kurátorů se dále klade větší důraz na prevenci a výchovné působení, než na trestání. Doubrava však kriticky tvrdí opak: zákon není dobrým nástrojem na protiprávní jednání nezletilých, spíše než na prevenci se v praxi stejně neustále hledí na sankci (8).

Nedostatků zákona o soudnictví ve věcech mládeže vyjmenovali respondenti podstatně více než jeho kladných stránek. Prvním nedostatkem je fakt, že trestní stíhání nelze podmíněčně zastavit tak, jako je tomu u mladistvých. Tím pádem soud projednává všechny činy jinak trestné spáchané nezletilými, i když je ve většině případů nakonec od uložení opatření upuštěno. Vůči nezletilým je tedy zákon přísnější v tom smyslu, že dítě vždy stane před soudem pro mládež i za spáchání drobného deliktu. To je nejen neúčelné, ale i nevhodné. A jak již bylo řečeno v diskuzi k první otázce, zejména mladší děti ještě příliš nechápou smysl projednávání případu před soudem a může to pro ně být traumatizující. S tím souvisí další nedostatek, kterým je kriminalizování bagatelních deliktů, např. při spáchání drobné krádeže musí nezletilý projít soudním procesem, to je ale vzhledem k závažnosti jinak trestného činu neadekvátní. Výsledkem

je pouze časové zatížení všech zúčastněných orgánů. Přitom by podle Havigerové a Kristkové vzhledem k okolnostem činu v mnoha případech stačilo projednání s kurátorem sociálně-právní ochrany dětí a použití opatření dle Zákona o rodině (11).

Dalším nedostatkem je vlastní neúčinnost opatření v praxi, realita je dle respondentů jiná, než je psáno v zákoně. Opatření by mohla být účinnější v případě, že by zákon stanovil sankci za nedodržení opatření dohledu probačního úředníka a zařazení do vhodného programu střediska výchovné péče, a též, kdyby zmíněné programy byly vůbec ve střediscích vytvořeny. S tím souvisí i fakt, že chybí nástroje k vymáhání práva při neplnění opatření. Při nedodržování uloženého opatření nehrozí nezletilému ani jeho rodičům žádná sankce. Blíže viz. diskuze k první otázce.

Další nedostatek - škála možných opatření je u nezletilých mnohem menší než u mladistvých - je opět podrobněji diskutován u první otázky.

Dle dotazovaných také stále přetrvává dlouhá doba řešení jinak trestné činnosti. Přitom rychlost celého řízení je opět jednou ze zásad, které se prolínají celým zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (25).

Negativum také vidí kurátoři v tom, že je opatrovníkem nezletilému pachateli jinak trestného činu ustanoven advokát, který sice obhajuje zájmy nezletilého, ale nezná jeho sociální anamnézu. Dítě většinou vidí poprvé až při samotném soudním jednání. Ale dle Jelínka a Melicharové je jedním z důvodů tohoto ustanovení náročnost jednání před soudem pro mládež, a tedy potřeba zajistit dítěti náležitou odbornou právní pomoc (22). Domnívám se, že z logiky věci vyplývá, že kurátor vzhledem ke své kvalifikaci není schopen zajistit dostatečnou právní pomoc nezletilému před soudem pro mládež. Na druhou stranu podle vyprávění kurátorů často dochází k situacím, kdy při závěrečných řečech se tvrzení kurátora a advokáta odlišují právě proto, že kurátor pracuje s dítětem v delším pracovním horizontu, zná jeho minulost, rodinné zázemí a motivy, které vedly ke spáchání činu jinak trestného. U advokátů také chybí individuální přístup k jednotlivým případům. Advokát se z titulu své profese často snaží za každou cenu o zproštění viny obžalovaného nezletilého. Dá se říci, že tento postup je kontraproduktivní v případech, ve kterých nezletilí páchají činnost jinak trestnou opakovaně a jejich šance na nápravu je téměř mizivá. Přičemž u těchto pachatelů by

bylo účelné uložení přísnějšího opatření. Tito pachatelé se pak mohou začít spoléhat na to, že dobrý advokát je dostane z každé situace, to není příliš výchovné a nevede k napravení nezletilého.

Otázka čtvrtá zjišťovala názor kurátorů na vhodnost řízení ve věcech spáchání činu jinak trestného dle Občanského soudního řádu. Dotazovaní se vesměs shodli na tom, že pro jejich práci nepředstavuje žádný podstatný rozdíl, zda řízení probíhá dle občanského soudního řádu, nebo jde o řízení trestní. Především rodiče ani děti si neuvědomují, že by řízení probíhalo jinak. Dle Šimáka má použití ustanovení o občanském soudním řízení má svou logiku, protože pokud dítě nemohlo z důvodu nedostatku věku spáchat trestný čin, nemůže ani řízení s ním být vedeno dle trestního řádu (49). Na negativa vedení řízení dle Občanského soudního řádu poukazují ve svých článcích Havigerová a Kristková. Zájmy mladistvého musí být hájeny obhájcem již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu. Mladistvý musí být zastoupen obhájcem tedy již v přípravném řízení. Tento obhájce má právo se zúčastnit těch úkonů, kterých je oprávněn se zúčastnit mladistvý (11). Ve věcech dětí mladších 15 let je tomu ale jinak, protože se jedná o řízení občansko-právní, řízení je tedy zahájeno až podáním návrhu na uložení opatření, proto zde není přípravné řízení jako v řízení trestním. Z tohoto důvodu zde také není dána povinnost zastupovat dítě, které je podezřelé ze spáchání činu jinak trestného, obhájcem již během vyšetřování tohoto činu, tedy před zahájením samotného řízení. Dozorující státní zástupce je sice povinen podat k soudu návrh bezodkladně poté, co se doví, že pachatelem je dítě, které nemůže být pro svůj věk trestně stíháno. Z logiky věci však podání tohoto návrhu předpokládá vést dokazování k prokázání rozhodných okolností nasvědčujících tomu, že dítě podezřelé ze spáchání činu jinak trestného, se tohoto činu skutečně dopustilo. Proto by již při těchto úkonech, jak je tomu i v případech mladistvých, mělo být dítě povinně zastoupeno obhájcem, který by přispěl ke zvýšené ochraně jeho práv a oprávněných zájmů (12).

Podstatný rozdíl dvou jmenovaných řízení vidí kurátoři pouze v tom, že u dětí mladších 15 let nelze odstoupit od trestního stíhání či stíhání podmíněně zastavit a tím

pádem před soudem pro mládež musí být projednán každý čin jinak trestný spáchaný dítětem. O této problematice již bylo psáno výše v souvislosti s názory respondentů na nedostatky zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Lze k tomu ještě dodat to, že v případě provinění mladistvých jde v podstatě o trestní řízení, kdy je postup obdobný jako při řízení u dospělých dle trestního řádu. Trestní řád umožňuje za splnění určitých podmínek použití ustanovení o podmíněném zastavení trestního stíhání, narovnání či odstoupení od trestního stíhání. Občanský soudní řád, podle kterého se vesměs postupuje v případech nezletilých, tento postup jednoduše neumožňuje, jakkoli se může zdát nesmyslné projednávat soudně všechny delikty dítěte.

Pátá otázka zjišťovala, jak kurátoři pro mládež hodnotí spolupráci a komunikaci s Policií ČR a Probační a mediační službou. Tato oblast byla kurátory hodnocena velmi pozitivně. Přestože je povinnost spolupráce jmenovaných institucí dána zákonem, vztahy jsou v mnoha obcích i na osobní úrovni, to usnadňuje vzájemnou komunikaci.

Pozitivní jsou také pravidelná setkávání zástupců Policie ČR, úředníků probační a mediační služby a případně soudců pro mládež. Na těchto schůzkách se domlouvají na zkvalitnění vzájemné spolupráce a komunikace, hodnotí způsoby práce a řeší náměty na zlepšení kvality jejich práce. Dále absolvují společné semináře a školení v rámci dané problematiky. Myslím si, že tato vzájemná spolupráce je jistě prospěšná a umožňuje zkvalitnění práce s problémovou mládeží i prevence kriminality.

Problémy se objevují pouze v menších obcích, kde je nedostupnost Probační a mediační služby a z důvodu malého počtu policistů na místních obvodních odděleních nejsou vyčlenění specialisté na práci s delikventní mládeží.

Otázka č. 6 se zabývala problematikou snížení hranice trestní odpovědnosti. V průběhu vzniku této práce byla Parlamentem ČR schválena novela Trestního zákoníku, která zachovala hranici trestní odpovědnosti na patnácti letech. Původní návrh nového zákoníku snižoval hranici odpovědnosti na čtrnáct let (3). V souvislosti s hranicí trestní odpovědnosti se vedly dlouhé debaty jak v Parlamentu, tak mezi odborníky a veřejností. Mezi argumenty pro zachování stávající hranice trestní odpovědnosti patřilo např.:

opatření pro děti mladší 15 let jsou dostatečná, i když nejde o zavírání do vězení; snížení hranice trestní odpovědnosti by páchaní trestné činnosti dětí stejně neovlivnilo; pozornost by se měla zaměřit spíše na rodinu, její fungování a způsoby výchovy dětí; dále k takovému kroku údajně chyběla hlubší analýza; počet činů jinak trestných spáchaných dětmi neustále klesá atd. (44,11). Argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti se opíraly zejména o to, že dnešní děti vyspívají mnohem rychleji a dnešní čtrnáctiletí jsou již natolik vyspělí, aby byli schopni nést následky svých činů. Dále bylo poukazováno na zvyšující se dětskou brutalitu a také na to, že snížení hranice by vedlo k rozšíření možností jak reagovat na kriminalitu dětí. (19,44)

V rozhovoru s kurátory byl zkoumán jejich názor na zachování hranice trestní odpovědnosti a jestli dotazovaní s tímto krokem souhlasí. U této otázky pouze jeden kurátor nesouhlasil se zachováním současné hranice trestní odpovědnosti a byl by pro její snížení na 14 let. Jeho odůvodnění víceméně korespondovalo s argumenty pro snížení hranice uvedené výše. Dnešní děti vyspívají rychleji jak po fyzické tak po psychické stránce a měly by být schopni nést následky za své chování. Tento kurátor také poukázal na fakt, že děti jsou v současnosti mnohem informovanější díky internetu, různým časopisům a ve škole se učí o svých právech. Negativním důsledkem je to, že si nezletilí jsou až moc dobře vědomi své beztrestnosti a někteří tento fakt využívají k opakovanému páchaní činnosti jinak trestné. To souhlasí i s výrokem Chromého, že mnozí mladí lidé, kterým ještě nebylo patnáct let, vědomě spoléhají při páchaní trestné činnosti na to, že se jim nemůže nic stát (19).

Naopak čtyři kurátoři se zachováním současné hranice počátku trestní odpovědnosti souhlasili. Snížení hranice trestní odpovědnosti by podle nich pravděpodobně nevedlo k celkovému snížení kriminality mládeže, na to upozorňovala i celá řada odborníků a zákonodárců. Z hlediska kriminálních statistik by podle kurátorů pouze došlo k posunu určitého počtu činů jinak trestných do kategorie provinění mladistvých. Dále se objevil argument, že lidé, kteří využívají trestní neodpovědnost dětí např. ke krádežím, by se jednoduše zaměřili na ještě mladší děti.

Polovina dotazovaných kurátorů uvedla, že na tuto problematiku nemají vyhraněný názor. Věková hranice trestní odpovědnosti podle nich nehraje příliš velkou

roli, důležitější jsou spíše způsoby reakce na kriminalitu mládeže, které u nás alespoň co se týče dětí mladších 15 let nejsou dostatečné. O tomtéž hovoří ve svém článku Chromý, který tvrdí, že při posuzování minimální věkové hranice trestní odpovědnosti je nutné si uvědomit, že nezáleží ani tak na konkrétním určení počátku trestní odpovědnosti mládeže, ale spíše na následných reakcích společnosti na řešení a postihu delikventního jednání dospívajícího jedince. Při porovnání právních systémů států, kde je trestní odpovědnost spojena s nízkým věkem a státy, kde hranice trestní odpovědnosti začíná ve vyšším věku, ukazují se poměrně velké rozdíly v zacházení mládeže v souvislosti s kriminalitou. Na jedné straně jde totiž převážně o zacházení v rámci specializované netrestní justice, na straně druhé je trestní politika u mladistvých uplatňovaná obdobně jako vůči dospělým pachatelům. Tresty mladistvých jsou podobné, ale s kratší délkou jejich uložení, z důvodu specifík osobnosti mladého pachatele (19).

Respondenti také poukázali na fakt, že ve věku 14-15 let je poměrně značný nárůst jinak trestné činnosti nezletilých, který souvisí s vývojovými specifiky v tomto věku. Při posunu hranice trestní odpovědnosti na 14 let by stoupla na výrazně vyšší procento kriminalita mladistvých, to by znamenalo nutnost rozšířit kapacitu různých institucí zabývajících se nápravou mladistvých, kteří spáchali provinění, stejně tak personální reorganizaci na těchto místech.

Při výzkumu se také objevil podnětný názor jednoho z kurátorů, který by pomohl zefektivnit prevenci kriminality mládeže. V případě, že by měla každá škola možnost zaměstnat vlastního psychologa a etopeda a dále kdyby se věnovalo více pozornosti preventivním programům, vedlo by to ke snížení počtu výchovných problémů a tím i ke snížení jinak trestné činnosti. Právě zanedbávání prevence se často objevuje jako výtku kritiků zákona č. 218/2003 Sb.

Zajímavé je, že názor veřejnosti na tuto problematiku je mnohem radikálnější, než jsou postoje kurátorů pro mládež a některých dobrovolníků. Z různých anket lze vyčíst, že v průměru 85% lidí je pro snížení hranice trestní odpovědnosti. Veřejnost často poukazuje např. na zvyšování brutality dnešních dětí. Tento názor veřejnosti mě vede k zamyšlení nad vlivem médií na úsudek lidí. K dosažení co největší sledovanosti

či čtivosti příspěvků používají média ty nejhorší případy dětské kriminality, neboť veřejnost jistě velmi zaujme loupežné přepadení seniora partou dětí nebo vražda spáchaná dítětem. Ale o počtu napravených dětí se již nepíše, protože to není natolik zajímavé. Hrušáková zmínila zajímavý postřeh v souvislosti s médii a zachováním anonymity dětských pachatelů. Ve svém článku napsala, že přestože mezi základní zásady trestního procesu patří zásada presumpce nevin, většina veřejnosti se jí neřídí. Je to logické, protože většinu čtenářů zaujme v novinách spíše článek o brutální vraždě spáchané dítětem, než článek, ve kterém je konstatováno, že byl někdo v rámci trestního řízení zproštěn obžaloby. Pokud si článek o zproštění obžalovaného viny někdo přečte, tak v něm stejně zůstane pochybnost, zda osoba zmíněný čin spáchala, či nikoliv (18). U laické veřejnosti se ale často setkáváme s poněkud nekompromisními a netolerantními názory, které bývají podloženy buď vlastní špatnou zkušeností, nebo předsudky, malou znalostí dané problematiky a umocněny poněkud „černo-bílou prezentací“ problému ze strany médií. Ať už jde o snížení hranice trestní odpovědnosti, problematiky národnostních menšin či rozruch okolo globálního oteplování a mnoho dalších témat.

Poslední otázka se zabývala zjištěním názoru kurátorů na ustanovení zákona o zachování anonymity nezletilých pachatelů činů jinak trestných. Dle zákona č. 218/2003 Sb. nerozhodne-li soud pro mládež jinak, konají se jednání ve věcech uložení opatření dítěte mladšího patnácti let s vyloučením veřejnosti. Konání ústního jednání s vyloučením veřejnosti představuje zákonnou výjimku z ústavní zásady veřejného projednávání věcí před soudem zakotvenou Ústavě České republiky a Listiny základních práv a svobod (48).

Účelem tohoto ustanovení je zabránění traumatizace a stigmatizace dítěte veřejným jednáním. Současně jde i o ochranu soukromí a osobnosti dětí. Obecně je z celospolečenského hlediska zájem na utajení skutečností týkajících se dětí mladších patnácti let vyšší než v případě mladistvých pachatelů provinění, a to s ohledem na nevyzrálou tělesnou a duševní dospělost těchto dětí a na možné nepříznivé důsledky, které by tyto informace o nich mohly mít v dospělosti (48).

Při zkoumání názoru kurátorů na tuto problematiku, se polovina dotazovaných shodla na tom, že by identita dětských pachatelů neměla být zveřejňována. Svůj názor podložili praktickými argumenty dle vlastních zkušeností. Zveřejnění identity by vedlo buď k vyloučení z dětského kolektivu, nebo naopak k vytvoření záporného „hrdiny“, který by se stal negativním příkladem pro ostatní, kteří by ho mohli začít napodobovat. Argumentem, proč souhlasit s tímto ustanovením zákona, je také následná stigmatizace dítěte po uveřejnění jeho osobních údajů. S tím souhlasí tvrzení Hrušákové, že určitá stigmatizace osoby nezletilého jej může postihnout na celý jeho další život s o to závažnějšími důsledky, že se jedná o psychicky dosud méně vyzrálého jedince (18). V mnoha případech jde pouze o jednorázové selhání nezletilého, které se již v budoucnu nemusí opakovat, ale nálepka zločince dítěti zůstane. Z hlediska dalšího vývoje dítěte i celkového fungování rodiny tedy není žádoucí, aby byla záležitost rozebírána v médiích a na veřejnosti s uváděním jména dotyčné osoby.

U dotazovaných se také objevil názor, že anonymita zde hraje spíše formální roli, protože v okolí nezletilého stejně všichni ví, k čemu došlo. Obzvláště na maloměstech, kde se nic neutají. Pokud probíhá výslech dítěte ve škole, vidí to spolužáci, pedagogové a netrvá dlouho a tato informace se rozšíří dále. Tomuto bohužel zabránit nelze, ale díky úpravě zákona o soudnictví ve věcech mládeže aspoň nezná pachatelovu identitu celá Česká republika. Obecně zákon umožňuje ve veřejných sdělovacích prostředcích uveřejnit po právní moci rozhodnutí výsledek řízení, ale bez uvedení osobních identifikačních údajů (48).

Se zachováním anonymity nezletilých pachatelů jinak trestných činů nesouhlasili pouze dva respondenti. Jeden kurátor uvedl, že v některých případech by bylo podle jeho názoru zveřejnění pachatele účelné, např. při krádežích v obchodě, kdy navrhoval vylepení jména na výlohu pro výstrahu ostatním. Tento návrh je dle mého názoru příliš tvrdý, alespoň pro prvopachatele, a vedl by k zostuzení dítěte i celé rodiny. Druhý nesouhlasící dotazovaný uvedl, že v praxi toto ustanovení zákona poněkud komplikuje práci zúčastněným orgánům, většina úřadů a institucí se bojí cokoliv sdělit, a tak si vzájemně posílají nesmyslná prohlášení o mlčenlivosti. Jako kuriozitu uvedl, že mu byla poslána zpráva o obvinění nezletilého, kde místo jména byly pouze iniciály

pachatele, tudíž samozřejmě na úřadě nevěděli co s takovou zprávou dělat.

Dle Hrušákové problematika ochrany soukromí a její rozsah zůstává stále otázkou, na kterou neexistuje jednotný názor. Článek 17. Listiny základních práv a svobod zaručuje svobodu projevu a právo na informace. Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Právě specifické ohledy na ochranu osobních údajů mladistvých a dětských obviněných opodstatňují širší záběr této jejich ochrany **(18)**.

Výsledky výzkumu prováděného s kurátory pro mládež ukázaly, že při uplatňování zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, se v praxi objevuje několik nedostatků, které vedou ke snížené efektivitě zákona. Na základě výsledků výzkumu byly formulovány následující náměty na změnu daného zákona:

- **Umožnit odstoupení od trestního stíhání nezletilého pachatele vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a závažnosti spáchaného činu jinak trestného, pokud k dosažení účelu zákona postačí projednání skutku před kurátorem pro mládež.** Zákonem je dána povinnost projednat před soudem pro mládež každý čin jinak trestný spáchaný nezletilým. Řízení před soudem pro mládež má výchovný účinek na nezletilého, ale pouze v případě, že je nezletilý již natolik duševně vyspělý, aby pochopil smysl řízení. U méně závažných deliktů a u dětí mladších 10 let by stačilo projednání před kurátorem pro mládež.
- **Zavést sankce při neplnění soudem uložených opatření, a to přiměřeně vzhledem k věku a rozumové vyspělosti dítěte.** Zákonem nejsou dány sankce za nedodržení uloženého opatření (týká se dohledu probačního úředníka a zařazení do výchovného programu ve středisku výchovné péče). Dá se říci, že celý proces je pak zbytečný, pokud je uložené opatření ignorováno. Hrozba sankce, např. výchovné opatření vůči dítěti, nařízení ústavní výchovy při opakované nespolupráci, by vedla k většímu dodržování opatření.
- **Rozšířit spektrum opatření, uplatňovaných vůči nezletilým, úpravou a aplikací vybraných výchovných opatření ukládaných mladistvým.** V porovnání s opatřeními, která jsou ukládána mladistvým pachatelům provinění, jsou daná tři opatření vůči nezletilým nedostatečná. Rozšíření možností opatření, např. o výchovná omezení, výchovné povinnosti, napomenutí s výstrahou, by nabízelo více cest k působení na nezletilé pachatele činů jinak trestných.
- **Ustanovit kolizním opatrovníkem v řízení namísto advokáta kurátora pro mládež.** Kurátor pro mládež spolupracuje dlouhodobě s dítětem i jeho rodinou, zná tedy situaci a poměry v rodině. Advokát se ze svého právního pohledu snaží

za každou cenu o zproštění viny či o uložení co nejmírnějšího opatření. Přitom v určitých případech by byl účelný přísnější postih nezletilého. Kurátoři pro mládež dokážou lépe odhadnout, co je pro budoucí vývoj dítěte vhodnější.

Ke zvýšení účinnosti postupů při práci s nezletilými pachateli činů jinak trestných vyplývají dle provedeného výzkumu následující náměty:

- **Posílit personální stavy o odborníky pro děti v řadách Policie ČR, úředníků Probační a mediační služby a u soudů pro mládež.** Je obecně známé, že je počet pracovníků ve vyjmenovaných institucích nedostačující. Při vyšším počtu pracovníků by bylo více času k práci na jednotlivých případech.
- **Vytvořit kvalitní a fungující programy pro nezletilé ve Střediscích výchovné péče.** Střediska výchovné péče prakticky nemají vytvořené programy pro práci s nezletilými pachateli činů jinak trestných. Přitom zavedení těchto programů by jistě mělo pozitivní dopad na další zdárný vývoj dítěte.
- **Zaměřit větší pozornost na prevenci kriminality dětí, např. větší spoluprací základních škol s psychology a etopedy či zapojením neziskových organizací.** Neboť nejen z finančního hlediska se obecně společnosti více vyplatí problémům předcházet, než následně řešit vzniklou situaci.

Prvním cílem práce bylo zjistit postoje kurátorů pro mládež k problematice soudnictví ve věcech mládeže, zejména pokud jde o aplikaci platné právní úpravy a její klady, respektive zápory. Informace získané od kurátorů byly diskutovány s citovanými zdroji.

V návaznosti na první cíl byl stanoven cíl druhý: na základě provedeného výzkumu formulovat náměty na případnou změnu platné právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže, popřípadě náměty na zvýšení účinnosti práce s delikventní mládeží. Tyto náměty byly zformulovány v poslední části diskuze.

Dle mého názoru byly cíle práce splněny.

6. Závěr

Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže byla problematika reakce na kriminalitu u této věkové kategorie vyčleněna z obecných trestněprávních předpisů. Hlavním přínosem tohoto zákona je vznik specialistů na danou problematiku, ať již jde o soudce pro mládež nebo specialisty u Policie ČR a Probační a mediační služby ČR. Dalším přínosem této právní úpravy je důraz na výchovné působení soudního procesu i ukládaných opatření a zaměření na prevenci opakování kriminálního jednání.

Stejně jako u mnoha dalších zákonů se i zde objevují dílčí nedostatky při aplikaci právní úpravy v praxi. A právě poukázat na tyto nedostatky bylo prvním cílem této diplomové práce. Výzkum byl realizován prostřednictvím kvalitativního výzkumu, v jehož rámci byly vedeny rozhovory s kurátory pro mládež. Kurátoři pro mládež pracují s nezletilým mnohdy dlouhodobě i před spácháním činu jinak trestného, jsou účastníky řízení, stejně tak sledují další vývoj dítěte po ukončení soudního procesu. Proto je pohled kurátorů pro mládež na tuto problematiku velmi přínosný.

Z výzkumu vyplynulo několik podstatných nedostatků, které přinášejí při aplikaci zákona v praxi problémy. Jde zejména o povinnost projednat soudem pro mládež každý čin jinak trestný bez ohledu na závažnost deliktu či věk dítěte. Dále nedostatečný počet opatření, která lze uložit dětskému pachateli a obtížnou vymahatelnost těchto opatření. U dvou z celkových tří možných opatření není zákonem dána sankce za jejich nedodržení. Dále se jeví jako nepříliš vhodné zastupování dítěte při soudním řízení advokátem. Postup, který je správný z pohledu právního, je zde na úkor individuálního přístupu k jednotlivým případům.

Tyto poznatky byly poté uplatněny při naplnění druhého cíle práce, kterým bylo formulovat náměty na případnou změnu platné právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže, popřípadě náměty na zvýšení účinnosti práce s delikventní mládeží. Dle mého názoru byly cíle práce splněny.

Tato práce může poskytnout ucelený pohled na problematiku soudnictví nezletilých. V teoretické části je podrobně zmapován zákon o soudnictví ve věcech mládeže a praktická část poté ukazuje některé problémy při aplikaci zákona v reálných situacích.

7. Seznam použitých zdrojů

1. BENDL, S. Neukázněný žák-cesta institucionální pomoci. 1. vydání. Praha: ISV nakladatelství, 2004. s. 100. ISBN 80-86642-36-4
2. ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Dětem hrozí trestní stíhání opět až od 15 let, rozhodla sněmovna* [online]. 19.6.2009 [cit 2009-06-25]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/171690-detem-hrozi-trestni-stihani-opet-az-od-15-let-rozhodla-snemovna.html>
3. ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Trestní odpovědnost od 14 let platila v minulosti téměř 100 let* [online]. 19.6.2009 [cit 2009-06-25]. Dostupné z: http://magazin.ceskenoviny.cz/tema/index_view.php?id=383624&id_seznam=908
4. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Demografická ročenka České republiky 2007* [online]. 2008 [cit 2009-06-20]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4019-08-2007>
5. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vývoj věkové struktury obyvatelstva a její tendence* [online]. 22.9.2003 [cit 2009-06-20]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4109-03>
6. DĚTSKÝ DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV HOMOLE. *Dětský domov se školou* [online]. cit. 2009-06-16. Dostupné z: <http://www.dduhomole.cz/index.php?nid=3330&lid=CZ&oid=408330>
7. DOHNALOVÁ, R. a kol. *Zpráva o vývoji práv dětí v ČR v letech 2003-2005* [online]. 2006 [cit. 2009-06-15]. Dostupné z: http://www.llp.cz/_files/file/Zprava_deti.pdf
8. DOUBRAVA, L. *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění*. Učitelské noviny. 2008, roč. 111, č. 8, s. 12-13. ISSN 0139-5718
9. FIALA, J. a kol. *Malá právnícká encyklopedie*. 6. vydání. Praha: Linde, 2006. 271 s. ISBN 80-7201-582-6
10. FLEGL, V. *Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1998. 325 s. ISBN 80-7179-204-7
11. HAVIGEROVÁ, J., KRISTKOVÁ, V. *Snížení hranice trestní odpovědnosti a problematika dětí mladších 15 let* [online]. 28.11.2007 [cit. 2009-06-25]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=188>

12. HAVIGEROVÁ, J., KRISTKOVÁ, V. *Snížení hranice trestní odpovědnosti* [online]. 4.1.2008 [cit 2009-06-25]. Dostupné z: <http://www.llp.cz/cz/liga-v-mediich/snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-z159>
13. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2
14. HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 1189 s. ISBN 80-7179-360-4
15. HERDOVÁ, E. *Co přináší nový trestní zákoník* [online]. 2009 [cit. 2009-06-12]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/co-prinasi-novy-trestni-zakonik-55564.html>
16. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vydání. Praha: Linde, 2005. 748 s. ISBN 80-7201-517-6
17. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 428 s. ISBN 80-71-79-448-1
18. HRUŠÁKOVÁ, M. *Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků*. *Trestněprávní revue*, 2000, č. 6, roč. 5., s. 170-173. ISSN 1213-5313
19. CHROMÝ, J. *Kriminalita dětí - zamyšlení nad současnou právní úpravou* [online]. 31.4.2004 [cit 2009-06-25]. Dostupné z: <http://trestni2.juristic.cz/510461/clanek/trest3>
20. INSTITUT PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉHO PORADENSTVÍ. *Základní informace o střediscích výchovné péče* [online]. 15.12.2005 [cit. 2009-06-08]. Dostupné z: http://app.edu.cz/portal/pagepageid=33,274173&_dad=portal&_schema=PORTAL&csu=5&cid=76
21. JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vydání. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0
22. JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. S poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5
23. KOVAŘÍK, J. a kol. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. 1. vydání. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, 2001. 222 s. ISBN 80-7040-531-7

24. KOLMAN, P. *Trestní odpovědnost dětí – 14 nebo 15?* [online]. 23.6.2009 [cit 2009-06-25]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/06/petr-kolman-trestni-odpovednost-deti.html>
25. KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vydání. Praha: Aspi, a.s., 2006. s. 228. ISBN 80-7357-214-1
26. KRISTKOVÁ, V. *Neslušná ústavní výchova* [online]. 11.1.2006 [cit. 2009-06-29]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=56>
27. KŘÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 2. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2004. 76 s. ISBN 80-7040-724-7
28. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4
29. KUSÝ, M. *Dodržování práv dětí v zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy*. In *Dětská práva v praxi*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2002. s. 103-108. ISBN 80-7040-606-2
30. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X
31. MIKULÍKOVÁ, M. *Co přináší nový trestní zákoník* [online]. 9.12.2008 [cit. 2009-06-25]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/clanky/co-prinasi-novy-trestni-zakonik/>
32. MILNAŘÍKOVÁ, J. *Trestní soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let*. České Budějovice, 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta.
33. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn upřesňující podmínky činnosti středisek výchovné péče* [online]. 18.7.2007 [cit. 2009-06-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/metodicky-pokyn-upresnujici-podminky-cinnosti-stredisek-vychovne-pece>
34. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Výroční zpráva MŠMT 2007* [online]. [cit. 2009-06-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocnizpravy>
35. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Archiv 2008, Statistiky* [online]. 2008 [cit. 2009-06-20]. Dostupné z: <http://web.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/kriminalita.html>
36. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Práva dítěte v dokumentech*. 1. vydání. Praha:

Themis, 1999. 94 s. ISBN 80-8521-56-7

37. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Prevence kriminality* [online]. 2008 [cit 2009-06-27]. Dostupné z:

http://web.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/vlada/2004_1/vyhodnoceni.html

38. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Trestné činy dětí a mladistvých do roku 1999* [online]. 2000 [cit 2009-06-20]. Dostupné z:

http://web.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/1999/kri_graf.html

39. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Vývoj kriminality dětí a mladistvých v roce 2001* [online]. 21.1.2002 [cit. 2009-06-25]. Dostupné z:

http://web.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/2002/deti.html

40. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2002. 332 s. ISBN 80-247-1362-4

41. NOVOTNÁ, E., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Komentář. 2. vydání. Praha: Linde, 2002. 306 s. ISBN 80-86131-31-9

42. PECINA, T. *Iuridictum, encyklopedie o právu* [online]. [cit. 2009-06-12]. Dostupné z: http://iuridictum.pecina.cz/w/Hlavn%C3%AD_strana

43. POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality* [online]. 2008 [cit. 2009-06-20]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-725362.aspx>

44. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Hranice trestní odpovědnosti se zřejmě nesníží* [online]. 19.6.2009 [cit. 2009-06-25]. Dostupné z:

http://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?id_akt=359

45. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky* [online]. [cit. 2009-05-20]. Dostupné z:

http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=21

46. SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3.

47. *Sociálně právní ochrana dětí* [online]. [cit 2009-06-15]. Dostupné z: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=154&typ=r&levelid=sz_468.htm

48. ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. 1199 s. ISBN 80-7179-829-080.

49. ŠIMÁK, M. *Ochrana práv dětí v trestním řízení*. Prevence úrazů, otrav a násilí, 2006, ročník II, číslo 2, s. 131-140, ISSN 1801-0261

50. Úmluva o právech dítěte, sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.
51. VÁLKOVÁ, H., VONKOVÁ, J., SOTOLÁR, A. *Ohrožené děti a mládí v současné a budoucí české právní úpravě*. Právní rozhledy, 1998, roč. 6, č. 12, s. 603. ISSN 1210-6410
52. *Výchovný ústav Jindřichův Hradec* [online]. [cit. 2009-28-6]. Dostupné z: <http://www.vumjh.estranky.cz/stranka/vychovny-ustav>
53. WIRNITZER, J. *Legální sex i trestní odpovědnost se vrací na hranici patnácti let* [online]. iDNES, 19.6.2009 [cit. 2009-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/legalni-sex-i-trestni-odpovednost-se-vraci-na-hranici-patnacti-let-100-/domaci.asp?c=A090619_123615_domaci_jw
54. YOMAG. *Jste pro anebo proti snížení hranice trestní odpovědnosti?* [online]. 22.5.2007 [cit. 2009-06-25] Dostupné z: <http://es.yomag.net/1164-jste-pro-anebo-proti-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti/>
55. YOUNGSTYLE. *Pasták nebo vězení?* [online]. 11.3.2009 [cit. 2009-06-25]. Dostupné z: <http://www.youngstyle.cz/clanek/youngstyle-notes/pastak-nebo-vezeni>
56. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
57. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví pro mládež a o změně některých dalších zákonů (zkráceně zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění
58. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění
59. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění.
60. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění
61. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění
62. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění
63. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění
64. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění

65. *Zákon o probační a mediační službě* [online]. 18.4.2003 [cit 2009-06-15]. Dostupné z:
http://www.drogy.info.cz/index.php/info/drogy_a_zakon/prosazovani_prava/zakon_o_probacni_a_mediacni_sluzbe_cr_zak_c_257_2000_sb

8. Klíčová slova

Čin jinak trestný

Dítě

Kriminalita

Mládež

Opatření

Soudnictví ve věcech mládeže